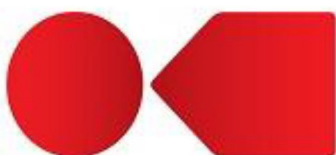
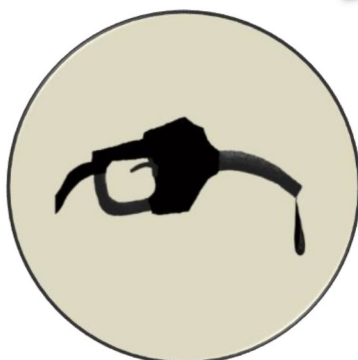
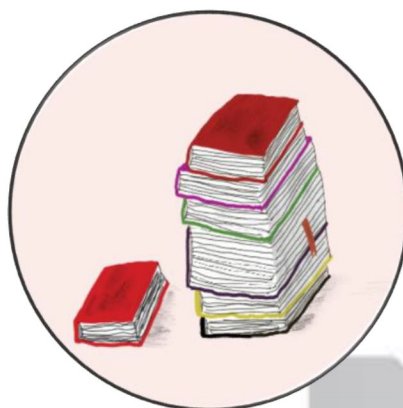

Årsrapport 2018

KONKURRANSE-
TILSYNET

Norwegian Competition Authority

Innhold

1.	Leders beretning.....	2
2.	Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall	4
2.1	Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål	4
2.2	Organisering og ledelse	7
2.3	Nøkkeltall årsregnskap	8
2.4	Virksomhetsspesifikke nøkkeltall	9
3	Aktiviteter og resultater i 2018	10
3.1	Overordnet vurdering av oppnådde mål.....	10
3.2	Ressursbruk	12
3.3	Forbud mot misbruk av dominans	14
3.4	Forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen.....	16
3.5	Dagligvaremarked	20
3.6	Kontroll med foretakssammenslutninger	21
3.7	Pådriver for konkurranse.....	25
3.8	Strategisk kommunikasjonsarbeid	28
3.9	Internasjonalt	29
3.10	Konkurransesfaglig forskning og utredning	31
4	Styring og kontroll i virksomheten	33
4.1	Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten.....	33
4.2	Bemanning.....	34
4.3	Mangfold og likestilling	36
4.4	Arbeidslivskriminalitet.....	38
4.5	Sikkerhet og beredskap	38
4.6	Effektivisering	39
5.	Vurdering av framtidsutsikter	40
6.	Årsregnskap.....	43
	Vedlegg 1 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap.....	51
	Vedlegg 2 – Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter	54

Foto: Bilde Lars Sjørgard: Marit Hommedal.

Illustrasjoner: Alexander Slotten

1. Leders beretning

Tilsynet har jobbet systematisk og effektivt med målene fra tildelingsbrevet fra 2018 og fra strategiplan 2017-21, og jeg vurderer måloppnåelse i 2018 som god. Vi har nådd ut bredt med de sakene vi jobber med, vi har økt kjennskapen til konkurransereglene, og vi påpeker viktigheten av konkurranse der det er til fordel for forbrukere og næringsliv. I sum har dette bidratt til at selskap i større grad etterlever konkurransereglene, og regelverket i enkelt næringer i større grad fremmer sunn konkurranse.

Tilsynet har i 2018 jobbet med en rekke saker som omhandler mulig ulovlig samarbeid og misbruk av dominans. I juni 2018 ble Telenor ilagt et gebyr på 788 MNOK for misbruk av sin dominerende stilling. Vi konkluderte med at Telenor i perioden 2010-14 la hindringer i veien for en videre utbygging av det tredje mobilnettet i Norge. Beløpets størrelse avspeiler at dette er et stort og viktig marked for norske forbrukere. Det gir et klart signal til bedrifter med en dominerende stilling at de har et særlig ansvar for å ikke opptre på en måte som stenger ute konkurrenter.

Tilsynet har i løpet av året arbeidet med flere etterforskningssaker der det er mistanke om ulovlig samarbeid. Videre jobbes det aktivt med å avdekke konkurransekriminalitet gjennom kartellscreening og intensivering av dialog med næringslivet. I bokmarkedet og dagligvaremarkedet var det bevisninger i henholdsvis januar og april. I september opprettholdt Konkurransetilsynets vedtak i Elproffen-saken. Seks aktører ble enige om priser før inngivelse av anbud på vedlikehold og reparasjon av el-installasjoner. Selv om dette var et åpent anbudssamarbeid, fikk Konkurransetilsynet medhold i at det var en alvorlig overtredelse (formålsovertredelse). Dette er i tråd med Høyesteretts dom i Ski Taxi saken, og gir støtte til tilsynets praksis hva angår prosjektsamarbeid. Konkurransetilsynet reduserte imidlertid gebyrene betydelig. Konkurransetilsynet fikk også medhold i Oslo tingrett i at fire forlags kollektive boikott av en distributør var en alvorlig overtredelse av konkurranseloven. Også i dette tilfellet reduserte imidlertid retten nivået på gebyrene. To av forlagene har påanket saken.

En spørreundersøkelse vi gjennomførte i desember 2017 som om lag 3500 bedriftsledere svarte på, viste at en rekke bedrifter endrer sin adferd for å nettopp unngå å misbruke en dominerende stilling, eller endrer avtaler for å sikre etterlevelse av forbudet mot ulovlig samarbeid. Dette viser at Konkurransetilsynets håndheving har effekt, ved at konkurranseskadelig adferd avsluttes eller endres. Spørreundersøkelsen viste også at om lag 1/3 av bedriftslederne tror det foregår ulovlig samarbeid i sin bransje, og 8 av 10 av dem har lite eller ingen kunnskap om lempningsordningen. Denne undersøkelsen har dannet grunnlaget for en rekke informasjonstiltak i 2018. Det ble blant annet i november iverksatt en kampanje i både tradisjonelle medier og sosiale medier der en informerte om muligheten for å melde fra om ulovlig samarbeid og gå fri i betydningen slippe overtredelsesgebyr (søke lempning). Tilsynet har vært aktiv gjennom hele året med blant annet å holde foredrag om ulovlig samarbeid og prosjektsamarbeid, og vil fortsette med dette arbeidet i 2019. I 2018 økte antall mottatte tips med 47 prosent i forhold til 2017. Tips fra både personer og foretak er et viktig grunnlag for å avdekke brudd på konkurranseloven. Økning i antall tips er trolig resultat av både den aktive dialogen med næringslivsaktører og informasjonstiltak mot samme målgruppe.

Konkurransetilsynet har brukt betydelige ressurser på dagligvaresektoren i 2018. Det er et fåtall bedrifter og begrenset konkurranse både på handels- og leverandørleddet. Tilsynet har hatt fokus på den horisontale konkurransen mellom dagligvarekjedene, og da særlig om det pågår adferd som demper konkurransen i strid med forbudet mot ulovlig samarbeid. I tillegg har tilsynet fokusert på vertikale aspekter, og har blant annet kartlagt kjedenes innkjøpsbetingelser. Målet er å avdekke om

de tre store dagligvarekjedene står overfor ulike innkjøpspriser. Det kan i neste omgang gi grunnlag for å vurdere om det kan foreligge brudd på konkurranselovens forbudsbestemmelser.

I løpet av 2018 har vi mottatt 111 meldinger om foretakssammenslutninger. Vi er opptatt av å klarere fusjoner og oppkjøp som vi finner uproblematiske så raskt som mulig, og ser det som positivt at 95 prosent av meldinger ble klarert før det var gått 25 virkedager. Det ble grepet inn mot én fusjon og mot ett oppkjøp, og i begge tilfellene ble det satt vilkår om avhjelpende tiltak. Strukturelle tiltak, der en for eksempel selger ut en del av virksomheten, er å foretrekke fremfor adferdsmessige vilkår. For eksempel var krav om å selge deler av virksomheten til en egnet og uavhengig kjøper ett av vilkårene som tilsynet satte for å godkjenne St1 sitt oppkjøp av Statoil Fuel & Retail i markedet for salg av marin gassolje fra tankanlegg. Men i helt spesielle situasjoner, for eksempel der det er fare for utestengelse, kan atferdstiltak være aktuelt. Det ble benyttet i Vipps-fusjonen, der utfordrere etter fusjonen ble sikret tilgang til BankID og BankAxept på ikke-diskriminerende vilkår. Én fusjon, i containermarkedet, ble trukket tidlig på året etter at varsel ble sendt.

Tilsynet har også i 2018 vært opptatt av å være en sterk pådriver for konkurranse til fordel for forbrukere og næringsliv. Vi har argumentert for at det bør legges bedre til rette for den digitale utviklingen både i bok- og drosjemarkedet. Dagens fastprisavtale hindrer ny norsk litteratur på strømmetjenester, og dagens drosjeregulering hindrer bruk av ny teknologi i form av apper i stedet for taksameter. Vi har stadig minnet om at bedrifter, inkludert bloggere som driver egen virksomhet, bør opptre uavhengig og ikke snakke med hverandre om priser og andre konkurranseparametre. Samtidig har vi, blant annet i bensin- og gravferdsmarkedet, påpekt at vi som forbrukere gjennom å gjøre bevisste valg kan tvinge de eksisterende tilbyderne til å gi et bedre og rimeligere tilbud. Vi har også vært opptatt av at det offentlige benytter anbudsprosesser til å sikre rimelige og gode produkter og tjenester, og at en gjennom oppdeling av kontrakter gir små aktører muligheten til å komme til startstreken i konkurransen om offentlige oppdrag.

Gjennom en spørreundersøkelse blant næringslivsorganisasjoner og aktører i forvaltning i desember 2018 målte vi blant annet inntrykket disse gruppene har av Konkurransetilsynet og effektene av pådriverarbeidet. 69 prosent av respondentene mener at Konkurransetilsynet i stor grad er en pådriver for økt konkurranse. Tre ut av fire respondenter fra offentlig forvaltning svarer at de i stor grad tar hensyn til konkurranse i vurdering av konkrete saker. Samtidig mener 58 prosent at det er andre hensyn som kan være i konflikt med konkurransepolitikken. Tilsynet vil fortsette å synliggjøre at konkurranse er et virkemiddel for effektiv bruk av samfunnets ressurser, og at konkurranse kan gå hånd i hånd med andre politiske hensyn.

Jeg er opptatt av at en størst mulig del av Konkurransetilsynets ressurser skal bidra til effektiv konkurranse. De siste årene har vi redusert administrative årsverk og økt andelen ansatte som løser kjerneoppgavene etter konkurranseloven. Konkurransetilsynet har integrert regjeringens avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform (ABE-reformen) i sitt plan- og budsjettarbeid, både i budsjettprosessen for aktuelt år og i vårt interne langtidsbudsjett. Vi planlegger årsverksinnsats per år, rekruttering og beregninger for turnover, sammen med investeringer og driftskostnader. ABE-reformen sammen med regjeringens fokus på effektivitet har bidratt til at Konkurransetilsynet i større grad fokuserer på både intern effektivitet og samfunnsmessige effekter av virksomheten.

Bergen, 21. februar 2019

Lars Sjørgard
konkurransedirektør

2. Introduksjon til virksomheten og nøkkeltall

2.1 Virksomheten, samfunnsoppdrag og mål

'Konkurranse er et virkemiddel som bidrar til effektiv ressursbruk. Kundene får et bedre tilbud av varer og tjenester, med bedre kvalitet og lavere priser, og konkurranse bidrar også til at norske bedrifter blir mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. I henhold til regjeringens langsiktige mål og strategier vil en streng konkurranselovgivning og et effektivt tilsyn fra konkurransemyndighetene gi **velfungerende markeder.**'
(Konkurransetilsynets strategiplan 2017-2021)

Dette er grunnlaget for Konkurransetilsynet sin virksomhet. For at markeder skal bli, eller forbli, velfungerende har Konkurransetilsynet følgende samfunnsoppdrag: **Fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv.** Hovedoppgaven framgår også av Tildelingsbrevet 2018, som legger vekt på både håndheving og synlighet. Følgende to oppgaver er essensielle for å oppfylle samfunnsoppdraget:

1. Å håndheve konkurranselovgevingen

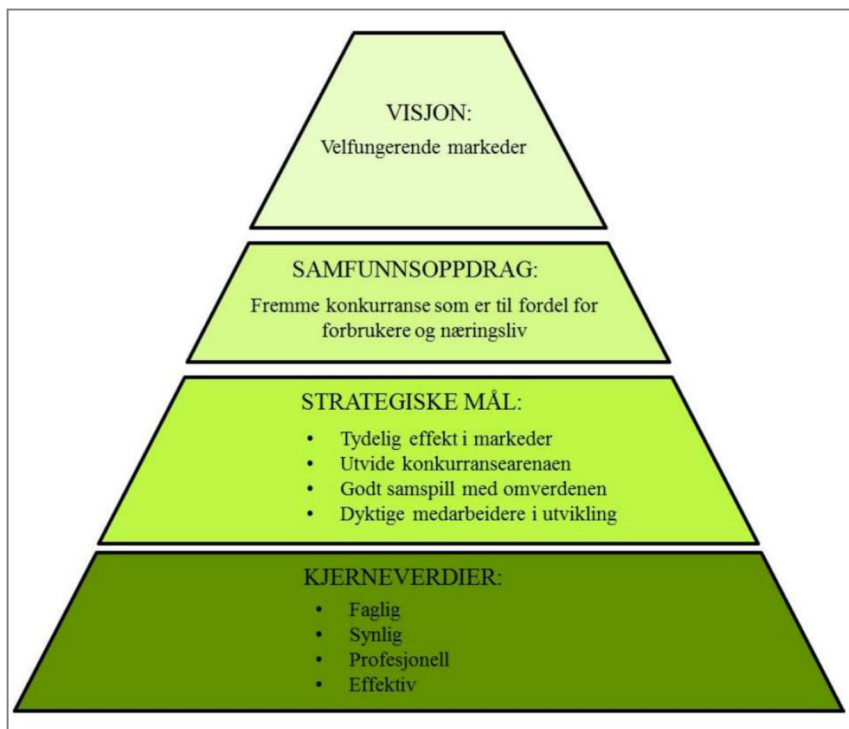
Konkurransetilsynet skal håndheve konkurranseloven og EØS-avtalens konkurranseregler. Konkurranseloven forbyr samarbeid som begrenser konkurransen og misbruk av dominerende stilling. Bedrifter har plikt til å melde fusjoner og oppkjøp til Konkurransetilsynet, og tilsynet kan gripe inn hvis disse er konkurranseskadelige.

2. Å være en pådriver for konkurranse

Det er viktig at tilsynet er synlig i offentligheten for å forhindre konkurranseskadelig atferd, og viser hvorfor konkurranse er viktig. Tilsynet kan påpeke konkurransebegrensende virkninger av offentlige ordninger og reguleringer og fremme forslag med sikte på å styrke konkurransen.

Strategiplan

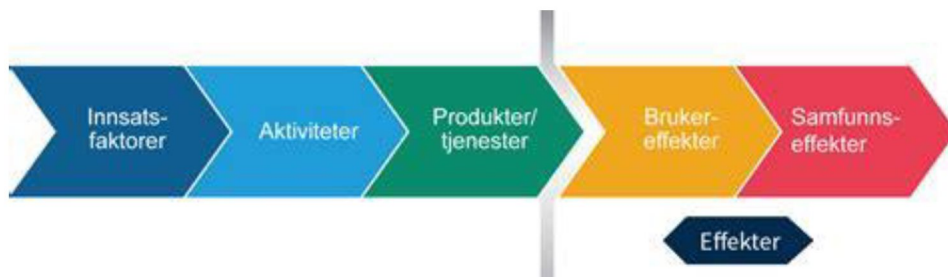
For perioden 2017-21 har tilsynet definert fire strategiske mål, med delmål for hvert av dem. Se figuren til høyre for strategiplanen i kort form. Årsrapporten viser hvordan tilsynet har oppnådd sine strategiske mål i 2018, og setter aktivitetene og resultatene i et flerårig perspektiv.

Strategiplan 2017-21 i kort form

Resultatkjede

For å vise sammenhengen mellom ressurser og resultater brukes resultatkjede som modell. Modellen viser hvordan Konkurransetilsynet bruker tildelte midler for å oppnå mest mulig effekt. Effektene i samfunnet, ved at forbrukere nyter godt av lavere priser og bedre produkter, oppnås gjennom effektene på de som er brukerne, dvs. de gruppene som tilsynet direkte påvirker. En viktig brukergruppe er aktører i næringslivet og deres representanter. En annen brukergruppe er politikere og lovgivere, som vi ønsker å gi god forståelse for hvordan reguleringer kan fremme eller skade konkurransen. Det er utfordrende å måle effektene på brukere og samfunnet. Relasjonen mellom aktivitetene og samfunnseffektene er ikke entydige. Noen effekter merkes bare gradvis, og de fleste effektene er vanskelige å tallfeste. Resultatkjeden er likevel en nyttig modell for å synliggjøre sammenhengen mellom innsatsfaktorer, aktiviteter og resultater, som beskrives mer detaljert per sakstype i årsrapportens del 3. På denne siden vises modellen i kortform, og på neste siden er modellen spesifisert for Konkurransetilsynets virksomhet.

Resultatkjede. Kilde: DFØ.

INNSATSAKTIVITETER

Konkurransetilsynet mottar offentlige midler for å utføre sitt samfunnsoppdrag. I 2018 ble Konkurransetilsynet tildelt **108 MNOK**. Våre ansatte er vår viktigste ressurs. I 2018 arbeidet disse til sammen **86,6 årsverk**, og ca. 75 prosent av tildelingsmidler gikk til lønn.

SKATTEPENGER

AKTIVITETER

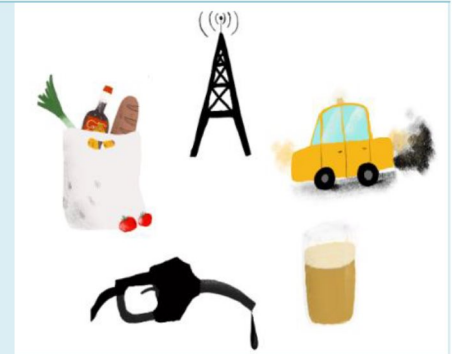

De ansatte passer på at foretak ikke samarbeider på en måte som begrenser konkurransen. De henter inn informasjon om markeder, og analyserer om foretak konkurrerer på en rettferdig måte. Tilsynet vurderer mottatte tips om klager om mulige lovbrudd, og veileder foretak og advokater i konkurransereguleringen. Tilsynet vurderer også om oppkjøp eller fusjoner kan gjennomføres uten at konkurransen begrenses, eller om det er reguleringer i et marked som hindrer konkurranse. Tilsynet vurderer i den forbindelse over 100 fusjonsmeldinger og 100 høringer årlig, og er også en aktiv overvåker av utviklinger i markeder.

PRODUKTER / TJENESTER

Konkurransetilsynet griper inn når foretak bryter konkurranseloven. Lovbrudd skal sanksjoneres raskt og effektivt. Ved overtredelse av lovens forbudsbestemmelser kan Konkurransetilsynet ilegge overtredelsesgebyr og personstraff, samt pålegge foretak å stanse eller endre avtaler som hindrer konkurranse. Oppkjøp eller fusjoner som skader konkurransen kan tilsynet stanse. Foretak kan også komme med forslag til å endre planer om oppkjøp og fusjoner i samråd med Konkurransetilsynet. Vi er aktive og synlige i forskjellige markeder og med mange typer saker, for å vise at konkurransereglene er omfattende og gjelder alle næringer. Tilsynet er synlig i offentligheten blant annet gjennom kronikker, høringsuttalelser, uttalelser i media og foredrag. Vi sier fra når reguleringer i et marked bør endres for å sørge for at virksomheter kan konkurrere bedre.

BRUKEREFFEKTER

Gjennom tilsynets vedtak minnes aktører i næringslivet på hvor viktig det er å følge konkurranseloven. De vil unngå risikoen for bøter, omdømmetap, personlige bøter og fengselstraff. Konkurransetilsynets mål med veiledning er at foretak har bedre forståelse hva som er lovlig og hva som er ulovlig samarbeid. Selskap kan tipse tilsynet om avtaler de mener kan være dårlig for konkurransen, også hvis de selv er en del av dem. Gjennom å si fra selv vil de få mindre eller ingen straff. Når foretak konkurrerer på en rettferdig måte, bruker de sine ressurser på å tilby det som er best for forbrukerne. De forsøker å utnytte råvarer, kapital, arbeidskraft og transportsystemer effektivt og hensiktsmessig. Aktørene i næringslivet vil ha større insentiv til å tenke innovasjon og tilpasse produktene sine til det som kundene etterspør. Produkter og tjenester blir billigere, eller av bedre kvalitet. Politikere og lovgivere forstår bedre hvordan reguleringer kan fremme eller skade konkurransen, og vil ta hensyn til dette ved endringer i regelverk.

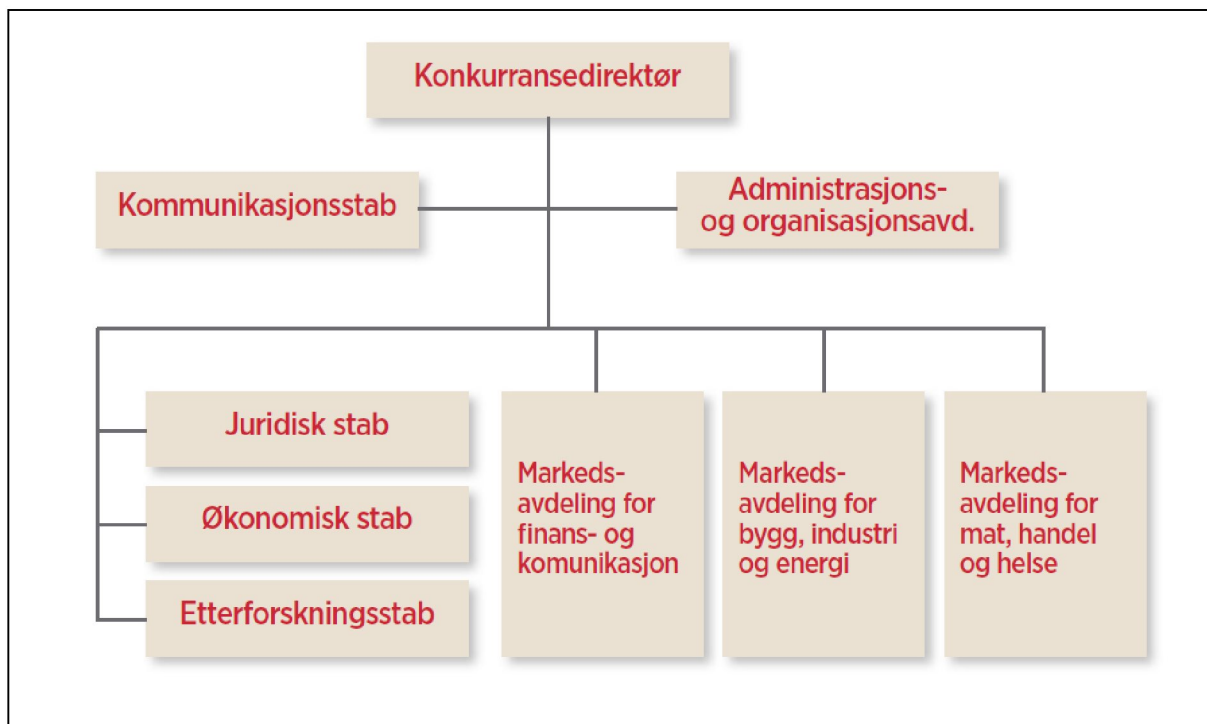
SAMFUNNSEFFEKTER

De konkurranseproblemene vi har tatt opp skal lede til en endring som er til fordel for forbrukere og næringsliv. Foretak yter best i et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling eller konkurransehindrende avtaler, med fri flyt av varer og tjenester og fri tilgang til markedene. Konkurranse har en positiv effekt på innovasjon, sysselsetting og produktivitet, som kommer samfunnet til gode. Offentlige og private aktører konkurrerer bedre på konkurranseutsatte varer og tjenester, og det er mindre økonomisk kriminalitet. Norske virksomheter er mer konkurransedyktige i internasjonale markeder. Ved offentlige anbudskonkurranser utnyttes offentlige midler bedre. Det offentlige kan tilby bedre varer og tjenester som ikke er dyrere enn nødvendig. Konkurransetilsynets arbeid i alle disse markedene gir deg, gjennom skattepengene du betaler, bedre utvalg, flere og bedre produkter og tjenester til en rimeligere penge.

2.2 Organisering og ledelse

Konkurransetilsynet er en kunnskapsvirksomhet, og den viktigste ressursen for tilsynet er de ansatte. Bemanningen i 2018 var på 86,6 årsverk.¹ I konkurransedirektørens stab, markedsavdelingene og stabene jobber hovedsakelig jurister (24,8 årsverk), økonomer (36,1 årsverk) og andre ansatte med spesialisert etterforskningskompetanse (2,35 årsverk). Gjennomsnittsalderen i tilsynet per 31.12.2018 var 40 år. Konkurransetilsynet holder til i nye kontorlokaler i Zander Kaaes gate, sentralt i Bergen.

Ledergruppen i Konkurransetilsynet består av konkurransedirektøren, sjeføkonom, juridisk direktør, etterforskningsdirektør, direktørene for de tre ulike markedsavdelingene, i tillegg til kommunikasjonsdirektør, direktør for eksterne relasjoner og administrasjons- og organisasjonsdirektør. De ulike enhetene vises i organisasjonskartet ovenfor. Sammensetningen av ledergruppen ble noe endret i 2018, med Margrethe Myrmehl Gudbrandsen som ny kommunikasjonsdirektør og Kari Bjørkhaug Trones som ny etterforskningsdirektør.

Overordnet departement og klageorgan

Konkurransetilsynet er et statlig forvaltningsorgan, underlagt Nærings- og fiskeridepartementet (NFD), og er sikret uavhengighet ved håndhevingen av konkurranseloven gjennom lovbestemte begrensninger i departementets instruksjonsrett. For vedtak fattet før 1.april 2017, gjaldt at NFD behandlet klager på vedtak som ikke gjaldt gebyrer, mens vedtak om overtredelsesgebyr ble overprøvd direkte for domstolene. I 2017 ble det opprettet et nytt uavhengig forvaltningsorgan for å behandle klager over de vedtak og avgjørelser Konkurransetilsynet fatter i første instans (med unntak av vedtak etter pristilaksloven) – Konkurransesklagemnda (KKN).

¹ Ett årsverk defineres som en person i 100 prosent stilling i et helt år. Årsverksberegningen er ekskludert overtid og reduseres ikke av ferieuttak eller avspasering av fleksitid og reisetid, men reduseres for alt annet (ulønnet eller lønnet) fravær ≥ 1 dag.

2.3 Nøkkeltall årsregnskap

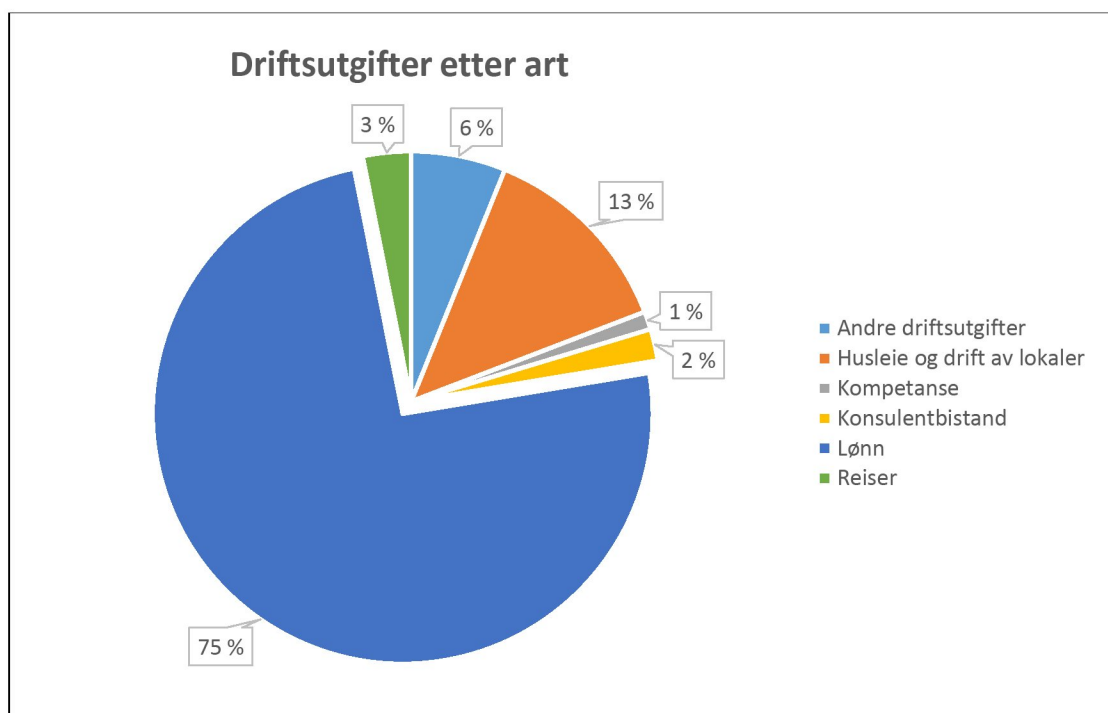
Nøkkeltallene fra tabellen og diagrammet under er basert på definisjoner fra Direktoratet for økonomistyring (DFØ). Konkurransetilsynet har ingen virksomhet som gir omsetning. Som tabellen under viser, utgjør lønnsutgiftene den største delen av budsjettet, med 74,5 prosent i 2018. Dette er en økning på 7,6 prosent fra 2017.

I 2019 har Konkurransetilsynet en utnyttelsesgrad av tildeling på 95,7 prosent. Mindreforbruket henger i vesentlig grad sammen med forskyvning av planlagte investeringer, vakanser i forbindelse

Konkurransetilsynet 091101	2015	2016	2017	2018
Antall årsverk	89,2	82,4	82,5	86,6
Samlet tildeling post 01 (NOK)	94 144 000	101 437 000	113 691 111	112 864 000
Driftsutgifter (NOK)	92 556 880	96 460 609	110 710 793	107 861 312
Utnyttelsesgrad av tildeling	98,4 %	95,3 %	97,5 %	95,7 %
Refusjoner lønn (NOK)	3 601 702	3 931 838	3 420 102	4 079 412
Lønnsandel driftsutgifter	77,6 %	69,9 %	66,9 %	74,5 %
Lønnsutgifter pr årsverk (NOK)	805 649	817 979	897 293	927 971

med avgang av ansatte og nyansatte, samt økning i refusjoner som følge av langtidssykfravær jf. omtale i pkt. 4.2.

Konkurransetilsynet rekrutterte 12 nye ansatte i 2017 og ytterligere 9 nye ansatte i 2018. Det forventes derfor en økning av årsverk i 2019. Fra 2019 forventes årsverksantallet å være stabilt fremover.

2.4 Virksomhetsspesifikke nøkkeltall

Nedenfor presenteres volum- og andre nøkkeltall som gjelder Konkurransetilsynets kjerneoppgaver. Tabellene viser antall saker til vurdering (våre aktiviteter ihht resultatkjeden), antall inngrep, avgjørelser og høringsuttalelser (våre produkter og tjenester ihht resultatkjeden), samt størrelse på gebyrene. I del 3 knyttes disse opp mot effektene, og det presenteres flere tall om ressursbruk og måloppnåelse.

Mottatte saker	2015	2016	2017	2018
Meldinger om fusjoner og oppkjøp (§16)	96	97	103	111
Klager og andre saker om konkurranseskadelig adferd og lovbrudd* (§§10/11)	41	33	43	22
Lempningssøknader	3	3	7	3
Mottatte høringer	130	146	121	134
Internasjonale saker	56	57	49	58

* De fleste tips og andre henvendelser om mulig lovbrudd blir ikke registrert som egen sak. I 2018 mottok tilsynet 308 tips om mulige lovbrudd, som er en økning på 47 prosent i forhold til 2017.

Etterforskning	2015	2016	2017	2018
Bevissikring § 25 - saker/steder	1/9	1/3	3/3	2/10
Forklaringsopptak § 24 - saker/antall	5/45	4/17	4/20	4/34

Avsluttede saker	2015	2016	2017	2018
Inngrep mot fusjoner og oppkjøp (§ 16)	5	3	1	2*
Avgjørelser om ikke inngrep i fusjoner og oppkjøp (§ 16)	4	0	3	0*
Inngrep mot konkurranseskadelig adferd (§§ 10/11)	2	1	2	1
Påpekning av skadelige offentlige reguleringer (§ 9e)	0	0	0	0
Høringsuttalelser	10	10	7	10
Overtredelsesgebyr for brudd på gjennomføringsforbud	2	0	1	0

*1 sak ble trukket av partene i 2018 etter tilsynet sendte varsel om mulig inngrep

Overtredelsesgebyr i vedtak (TNOK)	2015	2016	2017	2018
Konkurranseskadelig adferd*	18850	6500	49830	788000
Brudd på gjennomføringsforbud	950	0	300	0

*Ikke justert for lempning eller manglende betalingsevne. Se del 3.4 for en fullstendig oversikt.

3 Aktiviteter og resultater i 2018

3.1 Overordnet vurdering av oppnådde mål

For evaluering av måloppnåelsen i 2018 legger Konkurransetilsynet både egne vurderinger og eksterne evalueringer til grunn, herunder:

1. Undersøkelse blant næringslivsorganisasjoner, offentlig forvaltning og academia (235 respondenter) om tilsynets omdømme, kjennskap til konkurranseregulverket og evaluering av tilsynets pådriverrolle; telefonintervjuer i november og desember 2018 utført av Respons Analyse i oppdrag av Konkurransetilsynet.
2. Analyse av resultatene av webundersøkelse blant 17 375 bedrifter og 1595 næringslivsadvokater (svarprosent for begge grupper på ca. 20 prosent) og 28 konkurranserettsadvokater (svarprosent 57 prosent), utført av Kantar TNS i slutten av 2017 på oppdrag av Konkurransetilsynet, for å måle kjennskap til konkurranseregulverket og avskrekkingseffekter av tilsynets arbeid.
3. Evalueringsmøter med partene etter avslutning av utvalgte fusjonssaker.

I tillegg evalueres Konkurransetilsynet årlig av Global Competition Review. Det kan også nevnes at en del av midlene som ble tildelt fra prisreguleringsfondet i 2018 gikk til prosjekter som analyserer effekter av tilsynets vedtak. Resultatene av disse analysene foreligger ikke ennå. Tilsynet bruker resultatene fra alle nevnte undersøkelser for å evaluere resultater og effektivisere prosesser.

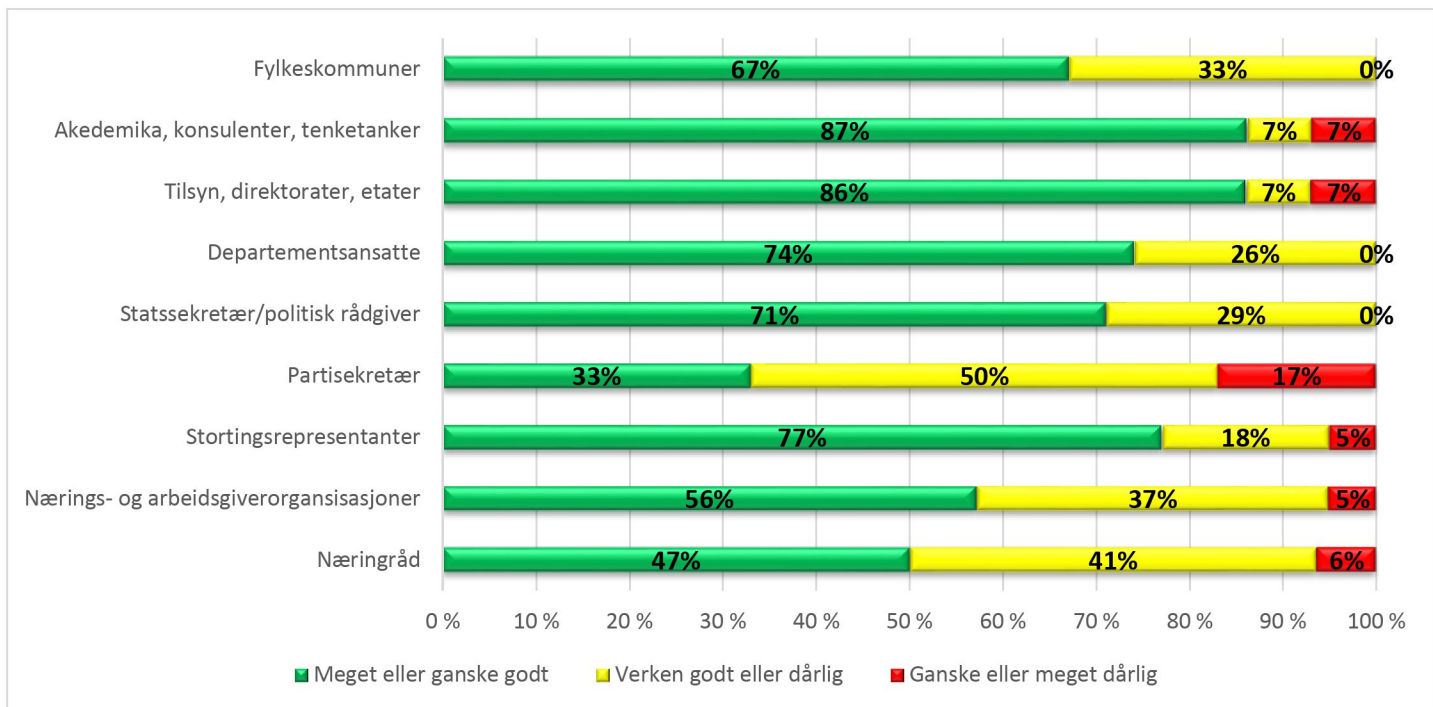
Hovedoppgaven for Konkurransetilsynet er effektiv håndheving av konkurranseloven. Både forbuds- og inngrepsbestemmelsene i konkurranseloven skal håndheves effektivt. Med to viktige saker angående misbruk av dominans til behandling i 2018, har tilsynet prioritert ressurser på dominans, som er i tråd med tildelingsbrevet. Forholdene som tilsynet har avdekket gjennom saken mot Telenor angår forbrukere direkte. Telenor la hindringer i veien for en videre utbygging av et tredje mobilnett. Etablering av et tredje nett er viktig for å øke konkurransen i mobilmarkedet for å sikre norske mobilkunder tilgang til best mulig tjenester til lavest mulig pris. I tillegg har Telenorvedtaket en sterk indirekte virkning ved at Konkurransetilsynet viser dominerende aktører i andre markeder at utilbørlig utnyttelse av sin dominerende stilling blir oppdaget og straffet. Misbruk av dominerende stilling er et alvorlig brudd på konkurranselovgivningen og det er derfor viktig med en effektiv håndhevelse. Konkurransetilsynet etterforsker også om Ringnes har misbrukt sin dominerende stilling i markedet for ølsalg til serveringssteder.

Et annet viktig resultat for 2018 er økt synlighet gjennom våre pådriveraktiviteter, som også er et prioritert mål jf. tildelingsbrevet og strategiplanen vår. Med 10 høringsuttalelser, 25 kronikker, artikler og innlegg, 36 foredrag, redaksjonelle oppslag, aktiv bruk av sosiale medier, regelmessige kontaktmøter med sektormyndigheter og oppsøkende aktiviteter mot næringslivet er tilsynet tilstede i mange fora for å nå brukergruppene, ref. resultatkjede som ble introdusert i del 2. I 2018 har vi i flere sammenhenger pekt på effekter av konkurranse for samfunnet. Vi ser at økt pådriveraktivitet og økt synlighet gir resultater. Noen resultater kan tallfestes gjennom måling av oppfatningen blant brukergrupper av oppfylging av samfunnsoppgaven vår:

62 prosent mener at Konkurransetilsynet i meget eller ganske stor grad bidrar til å fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv. Tallet er litt lavere blant næringslivsorganisasjoner (ca. 57 prosent) enn blant sentralforvaltning. Det er likevel en høyere andel enn blant brukergruppene som ble spurt om det samme ett år tidligere. Da mente 47 prosent av bedriftsledere generelt, og 56 prosent av konkurranserettsadvokatene at Konkurransetilsynet i meget eller ganske stor grad bidrar til å fremme konkurranse som er til fordel for forbrukere og næringsliv. Kun tre prosent mener i 2018 at tilsynet i ganske liten grad håndhever konkurranseloven på en måte som gir tydelig effekt i markeder.

Inntrykk av Konkurransetilsynet etter målgruppe

Kilde: Spørreundersøkelse 2018 utført av Respons Analyse

I forbindelse med strategiperiodens mål om å styrke pådriverrollen, er et viktig resultat at 82 prosent av politisk valgte/oppnevnte og 73 prosent av administrativt ansatte tar hensyn til konkurranse i vurdering av konkrete saker, som for eksempel formulering av nytt regelverk, endringer i reguleringer eller politiske beslutninger. Tilsynet vil fortsette å være en aktiv pådriver for reguleringer som fremmer konkurranse. Når det gjelder drosjemarkedet har regjeringen i 2018 foreslått endringer i rammeverket som i stor grad vil legge til rette for bedre konkurranse til nytte for drosjepassasjerene, om det blir vedtatt. Tilsynet har i 2018 ved flere anledninger påpekt at unntaket bokbransjen har fra konkurranse-loven er en ulempe for bokkjøperen. Unntaket er grunnlaget for den såkalte bokavtalen. Tilsynet mener at denne avtalen bidrar til dyrere bøker og hemmer innovasjon i bokbransjen. Det kommende året vil vise hvordan budskapet vårt er hensyntatt.

Å være en synlig og aktiv pådriver innebærer at også håndhevingsarbeidet styrkes. Synliggjøring av de alvorlige konsekvensene ved å bryte konkurranse-loven, gjennom størrelse på gebyrer og muligheten for personstraff, virker forebyggende. Økt synlighet rundt lempningsordningen kan generere flere lempningssøknader. Antall tips har økt med hele 47 prosent fra 2017. Selv om gode tips og lempningssøknader er viktig for å avdekke konkurransekriminalitet, må vi hele tiden være på jakt etter nye saker. Derfor bruker Konkurransetilsynet i stadig større grad flere proaktive metoder (som f. eks. kartellscreening, webscraping og dialog med offentlige innkjøpere). I tillegg er vi aktiv i ulike samarbeidsfora (som i samarbeid om arbeidslivskriminalitet) for å øke oppdagelsesrisiko.

Konkurransetilsynet har i 2018 gjennomført to bevissikringer og fortsatt med etterforskning med utgangspunkt i bevissikringer fra tidligere år. Tilsynet fattet ingen vedtak angående ulovlig samarbeid i 2018, og har ikke anmeldt personer. Etterforskningssaker varer likevel i gjennomsnitt lengre enn ett år, og antall vedtak må sees i et flerårig perspektiv. To klagebehandlingsprosesser av tidligere vedtak ble avgjort i 2018. Konkurransetilsynet er tilfreds med gode resultater etter klage- og rettsbehandling der våre konkurransefaglige vurderinger har stått seg godt, selv om nivået på overtredelsesgebyrene har blitt redusert. Tilsynet har for øvrig økt veiledningsaktivitet etter dommen i Ski Taxi-saken om prosjektsamarbeid, med tanke på at forutsigbarheten i konkurransepolitikken vil lede til bedre etterlevelse. Mindre konkurransekriminalitet betyr igjen en mer effektiv bruk av samfunnsressurser, da en større del av ressursene ender opp hos forbrukerne, og brukes av næringslivet til innovasjon.

I 2018 har tilsynet håndhevet inngrepsbestemmelsen effektivt. Fusjonen og oppkjøpet som tilsynet grep inn i i 2018 omtales nærmere i del 3.6. I 2018 har tilsynet tallfestet noen av effektene av fusjonskontroll ved resultater av undersøkelsen blant bedriftsledere fra slutten av 2017. For hvert fusjonsvedtak som tilsynet fatter, velger selskap om lag fire ganger selv å legge bort eller endre sine fusjonsplaner ut fra en vurdering av konkurransemessige hensyn, uten at disse blir meldt. Basert på dette kan man si at det i 2018 ikke bare er stoppet to foretakssammenslutninger direkte, men i tillegg indirekte åtte fusjoner og oppkjøp som ville ha hindret effektiv konkurranse i markeder. Tilsynet gjennomførte, som i 2017, evalueringer med partene etter alle fusjonssaker hvor det ble sendt et varsel om mulig inngrep etter 70 dager. Resultatene av evalueringene i 2018 var gode, og tilsynet blir bedre av denne direkte og åpne dialogen med partene.

Innenfor dagligvaremarkedet vurderer tilsynet den økt innsatsen som positiv, gjennom dagligvaresatsingen jf. supplerende tildelingsbrev i form av markedsutredning, pågående etterforsknings sak, markedsobservasjonen og pådriverarbeidet i matrelaterte markeder. Arbeidet med dagligvaremarkedet kan antas å ha hatt effekter i 2018 gjennom økt synlighet, men dette er et arbeid hvor effektene må evalueres i et flerårig perspektiv.

I Global Competition Reviews årlige evaluering av konkurransemyndigheter over hele verden, fikk Konkurransetilsynet 3,5 av 5 stjerner i sommer 2018. Dette var samme rating som i årene før, og plasserer tilsynet som best i Norden og blant de 18 beste av 38 myndigheter vurdert globalt. Rangeringen baseres blant annet på intervjuer med advokater. I GCRs begrunnelse vektlegges tilsynets vedtak i kartellsaker, dommen i Ski Taxi-saken og fleksibilitet i å velge riktige og effektive fusjonsinngrep. Et forbedringspunkt ifølge noen av de advokatene som GCR hadde intervjuet, er bedre kommunikasjon med advokater og næringslivsaktører i etterforsknings saker. Dette er i tråd med de ovennevnte tiltakene som tilsynet har gjort i 2018 for å nå ut til målgruppen.

3.2 Ressursbruk

Antall årsverk knyttet til saksbehandling (markedsavdelingene, økonomisk stab, juridisk stab, etterforskningsstab og staben til konkurransedirektøren) gikk opp fra 61 i 2017 til 63 i 2018. Tilsynet hadde en regelmessig rekruttering i 2017-2018 for å komme på et nivå tilpasset Konkurransetilsynets oppgaver og økonomiske ressurser. Se del 4.2 for mer informasjon om bemanningen.

De fleste ansatte i markedsavdelingene og stabene registrerer tidsbruk fordelt på saker og aktiviteter. Dette gir oss verdifull styringsinformasjon. Grafen på neste side viser fordelingen av registrert ressursbruk over de siste årene. Trenden er en nedgang i tidsbruk til fusjonskontroll, mens økningen av tidsbruk til *samarbeid og dominans* fortsetter. Økt tidsbruk på samarbeidssaker i 2018 viser at antall vedtak i et år bare er én av flere indikatorer på endringer i tilsynets prioriteringer. De fleste etterforsknings saker varer lengre enn ett år, og resultatene av arbeidet i 2018 vil bli synlig seinere. Økt tidsbruk på samarbeidssaker skyldes ikke kun prioriterte saker, men også det proaktive arbeidet med å finne nye saker, herunder vurdering av tips og klager. Ressurser har også blitt brukt til klagebehandling i samarbeidssaker. Avgjørelsene i klageprosessene er viktig i et langtidsperspektiv, og førende for nyere vedtak. Ressursbruk knyttet til dominans er i tråd med tildelingsbrevet.

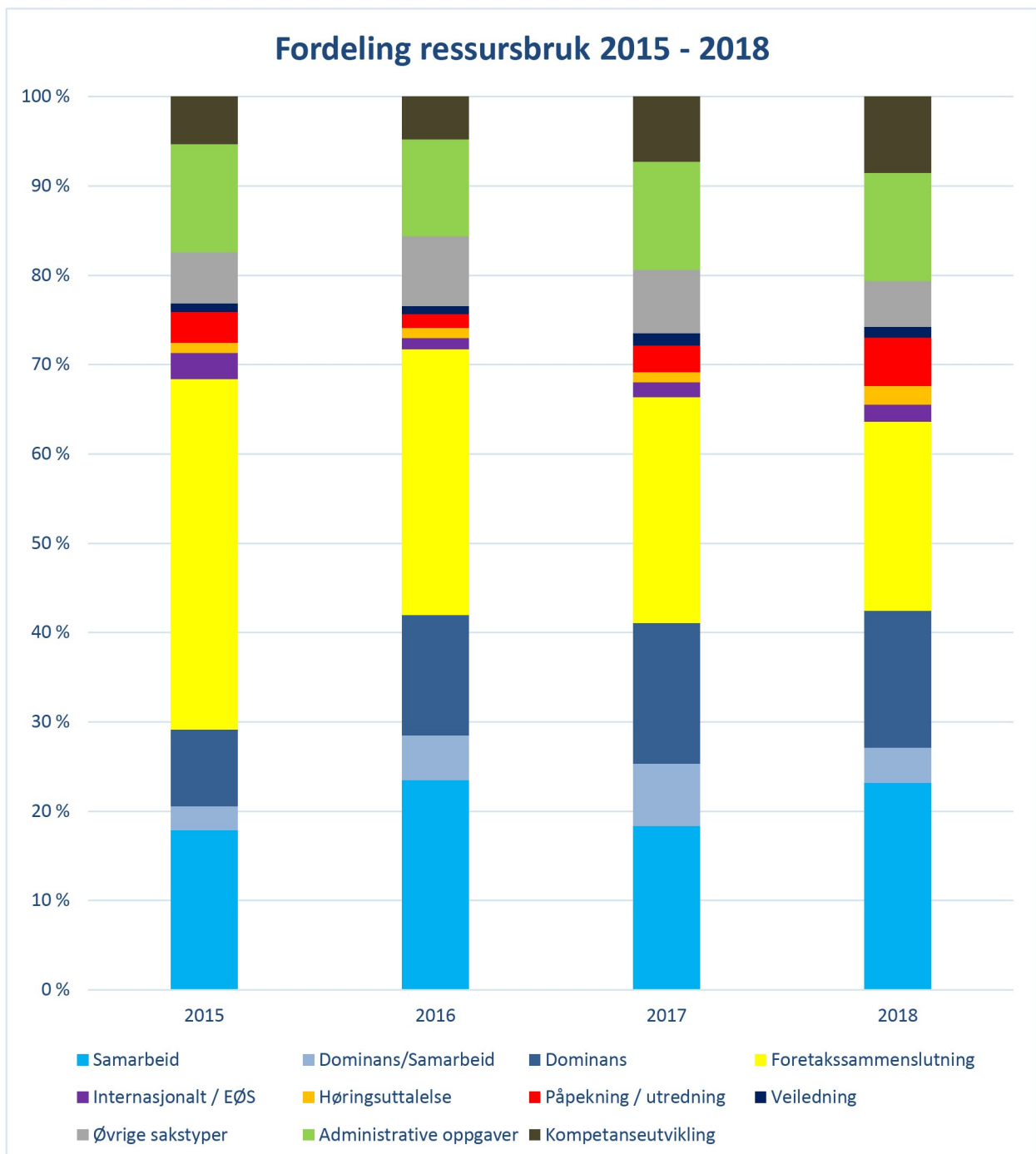
Nedgangen i ressursbruk på *fusjonskontroll* vedvarer til tross for flere varsler og vedtak i 2018 enn i 2017. Dette viser at tilsynet over tid har lykkes med å effektivisere fusjonskontroll. Hele 95 prosent av sakene avsluttes innen 25 dagers fristen. Også noen av de mer krevende saker ble løst innen den første fristen ved riktig prioritering av bemanning. Det sparer ressurser fra næringslivet og bidrar til velfungerende markeder at fusjoner og oppkjøp som ikke er konkurranseskadelige kan gjennomføres raskt.

Økningen i tidsbruk på *utredning* følger hovedsakelig av tilsynets arbeid med dagligvaresatsingen, men også andre utredninger og analyser i blant annet økonomisk stab. Både utredningsarbeidet med

evaluering av effekter av saker og screening av markeder styrker tilsynet som håndhever.

Tilsynets satsing på *pådriveraktiviteter* vises blant annet i en økning over tid i ressursbruk på høringsaker. I tillegg til den direkte ressursbruken på dette området kommer innsatsen fra kommunikasjonsstaben, som har viktige oppgaver knyttet til pådriverrollen og synliggjøring. Selv om vurderinger av påpekninger og høringer er arbeid som krever relativt lite ressurser sammenlignet med håndhevingssakene, er arbeidet med å fremme konkurranse gjennom mindre konkurransebegrensende reguleringer og styrket konkurransekultur svært viktig, og komplementerer arbeidet Konkurransetilsynet gjør som håndhever.

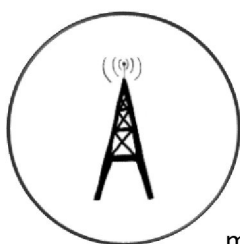
På grunn av flere nyansatte i 2017-2018, men også på grunn av implementering av det strategiske målet '*Dyktige medarbeidere i utvikling*' har tidsandel som ble brukt til kompetanseutvikling i 2018 økt videre til ca. 8,5 prosent. Prioritering av kompetansetiltak er i tråd med tildelingsbrevets delmål at tilsynets vedtak skal være av høy faglig kvalitet.

3.3 Forbud mot misbruk av dominans

Utilbørlig utnyttelse av dominerende stilling er forbudt etter konkurranselovens § 11. Et foretak er dominerende i sitt marked hvis det er så stort at det er i stand til å påvirke betingelsene for salg eller kjøp av varer og tjenester. Hvis et dominerende foretak utnytter sin dominerende stilling, betaler forbrukerne regningen. I tillegg til at prisene blir høyere, kan misbruk av dominans også resultere i dårligere utvalg og kvalitet samt lavere innovasjonstakt. Jf. tildelingsbrevet skal Konkurransetilsynet prioritere saker om mulig misbruk av dominerende stilling. Gebyrnivået for dominanssaker er typisk høyt på grunn av høy omsetning i dominerende selskap, noe som innebærer at det også fra motpartens side legges mye ressurser i prosessen. I 2018 arbeidet tilsynet med to viktige saker om mulig misbruk av dominans

Telenor ilegges et overtredelsesgebyr på 788 MNOK for å hindre utbygging av et tredje mobilnett

I Norge er vi storforbrukere av mobiltjenester. Sunn konkurranse i mobilmarkedet er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av disse tjenestene til lavest mulig pris. Norge er et av svært få land i Europa med bare to landsdekkende mobilnett. Disse tilhører henholdsvis Telenor og Telia. Mobiloperatører uten eget landsdekkende nett må leie tilgang i Telenors eller Telias nett, med Telenor som den dominerende aktøren. På grunn av manglende konkurranse er det norske markedet fremdeles regulert. Etablering av et tredje mobilnett har vært sentralt for å oppnå økt konkurranse i det norske mobilmarkedet. Fra 2007 startet Network Norway byggingen av et tredje mobilnett sammen med Tele2. I utbyggingsperioden kjøpte Network Norway tilgang til Telenors nett i de områdene der det tredje nettet ennå ikke var bygget. I 2010 endret Telenor vilkårene i avtalen med Network Norway om leie av Telenors nett, og det er disse endringene som er bakgrunnen for overtredelsen av konkurranseloven. Gjennom den nye avtalen reduserte Telenor prisen for selve bruken av Telenors nett, men innførte samtidig en avgift som økte med antall kunder. Denne avgiften ble ikke Network Norway kvitt med økt bruk av eget nett. Dette fjernet incentiver til å fortsette utbyggingen av det tredje nettet.

Konkurransetilsynet har gjennomgått et omfattende databeslag fra Telenor og gjennomført en rekke forklaringsopptak. Konkurransetilsynet har funnet det bevist at vilkår i tilgangsavtalen fra Telenors side bevisst ble utformet for å stanse Network Norways videre investeringer i det tredje nettet. Dominerende selskap har et særlig ansvar for å opptre på en måte som ikke hindrer skjerpet konkurranse. Konkurransetilsynet har i sitt vedtak konkludert med at Telenor misbrukte sin dominerende stilling i perioden 2010–2014. Telenor ilegges et gebyr på 788 millioner kroner, det høyeste gebyret gitt av Konkurransetilsynet noensinne. Markedet for mobiltjenester er et stort og viktig marked for norske forbrukere. Telenor har en betydelig omsetning i markedet, og dette er et alvorlig brudd på konkurranseloven, noe som gjenspeiles i gebyrets størrelse. Tilsynet har levert et omfattende vedtak, og har hatt fokus å formidle vedtakets innhold riktig og forståelig. Det ble blant annet gjennomført pressekonferanse i forbindelse med oversendelse av vedtaket i juni.

Telenor har påklaget vedtaket inn for Konkurranseskjennemnda. Konkurranseskjennemnda har seks måneder til å behandle klagen. Telenor kan eventuelt ta saken videre til domstolene etter klagebehandlingen.

Tilsynet etterforsker Ringnes

Konkurransetilsynet gjennomførte i 2017 en bevissikring hos Ringnes. Formålet med bevissikringen var å få bekreftet eller avkreftet mistanke om brudd på konkurranseloven om misbruk av dominerende stilling knyttet til markedet for salg av øl til serveringssteder. I 2018 har tilsynet etterforsket saken videre. Etterforskningen av Ringnes signaliserer at tilsynet prioriterer tilfeller der det kan ha skjedd misbruk av markedsrett, og der tapet for forbrukere kan være ekstra stort. Saken er fortsatt under behandling.

Effekter av håndheving

I undersøkelsen fra 2017 svarer ca. 2 prosent av bedriftslederne at de har skrinlagt eller avsluttet adferd og 3 prosent har endret adferd, som følge av Konkurransetilsynets håndheving og tilknyttet risiko. Tallet er naturligvis ikke høyt, da få foretak har en dominerende stilling. Tallene viser likevel at tilsynets håndheving har en effekt, ved at konkurranseskadelig adferd avsluttes eller endres. Undersøkelsen viser også at overtredelsesgebyr og konvekvensene av å ha et vedtak mot seg, som negativ publisitet, virker forebyggende.

Resultatkjede – forbud mot misbruk av dominans

INNSATSAKTØRER

- Ca. 17 prosent av ressursene til saker om mulig misbruk av dominans

AKTIVITETER

- Markedsovervåking.
- Vurdering av tips og klager om mulig misbruk av dominans.
- Etterforskning i markedet for servering av øl
- Innarbeidelse av tilsvar fra Telenor i vedtaket om overtredelsesgebyr

PRODUKTER

- Vedtaket mot Telenor med høyeste gebyr i tilsynets historie. Gebyret viser at forbud mot misbruk av dominans er svært alvorlig.
- Synliggjøring av vedtaket og formidling av viktigheten av saken og håndheving av konkurranseloven.

BRUKEREFFEKTER

- Dominerende selskap i andre markeder advares og er mer oppmerksomme på at de har et særlig ansvar for å unngå konkurransebegrensende adferd.
- Et tredje mobilnett etableres i mobilmarkedet for å oppnå økt konkurranse.
- Undersøkelse blant næringslivsledere og konkurranserettsadvokater viser at mange selskap skrinlegger, endrer eller avslutter atferd som følge av konkurranselovens forbud mot misbruk av markedsrett og Konkurransetilsynets håndheving. I tillegg viser undersøkelser fra 2017 og 2018 at forbud mot misbruk av dominans er godt kjent blant næringslivsaktører.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Sunn konkurranse i mobilmarkedet er viktig for å sikre norske forbrukere et godt tilbud av mobiltjenester til lavest mulig pris. Siden nordmenn er storforbrukere i dette markedet, er konkurranse ekstra viktig, og samfunnseffektene av konkurranse er ekstra store i dette markedet.
- Ved at dominerende selskaper avskrekkes fra å misbruke sin markedsrett, ivaretas konkurransen i andre markeder, og unngås et stort tap for forbrukere.

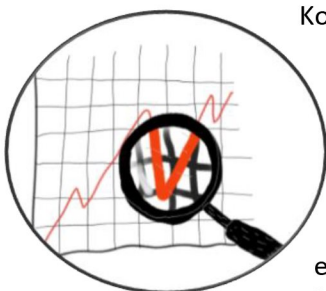

3.4 Forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen

Konkurranselovens § 10 forbyr samarbeid som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen. Eksempler på typer samarbeid som kan være omfattet av forbudet er samarbeid om priser, informasjonsutveksling, oppdeling av markeder og begrensninger i produksjon eller salg. Ved overtredelse av forbudet kan Konkurransetilsynet ilegge foretak overtredelsesgebyr på inntil 10 prosent av foretakets omsetning, og/eller pålegge opphør. Videre kan personer straffes med bøter eller fengsel. Konkurransetilsynet vil også prioritere saker der det kan bli aktuelt med personstraff for å sikre at dette er en type sanksjon som oppfattes som en reell trussel for individer som har vært aktive i ulovlig adferd. Ulovlig samarbeid er svært skadelig. Det koster samfunnet store summer og gjør at innkjøpere og forbrukere må betale mer for varer og tjenester.

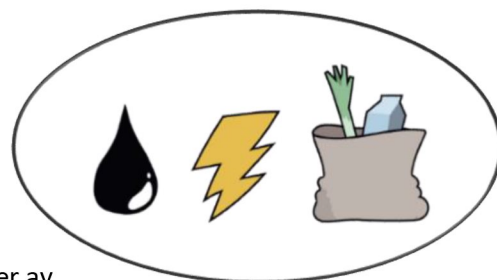
Etterforskning og overvåking i et bredt spekter av markeder

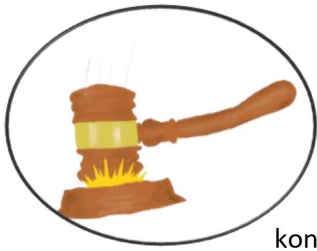

Konkurransetilsynet arbeider i tråd med tildelingsbrevet aktivt for å avdekke og forebygge konkurransekriminalitet. For å oppnå best mulig etterlevelse av konkurransereglene anvender tilsynet bestemmelsene i konkurranseloven på ulike typer saker i et bredt spekter av markeder. I 2018 gjennomførte tilsynet to bevissikringer hos til sammen ni foretak i bok- og dagligvaremarkedet. Etterforskning i begge saker handler om mulig ulovlig utveksling av konkurransesensitiv informasjon. Tilsynet etterforsket flere saker i 2018. Disse sakene er unntatt offentlighet i etterforskningsfasen, men det er offentlig kjent at tilsynet i 2017 sikret bevis hos foretak i alarm- og sikkerhetsmarkedet. Inkludert etterforskning i dominanssaker, har tilsynet i 2018 gjennomført 34 forklaringsopptak med personer tilknyttet 17 forskjellige selskap.

I tillegg ble to saker klagebehandlet. Tilsynet overvåker markeder gjennom meldeplikt og mer digitaliserte og kvantitative metoder, og markedsfører tips- og lempningsordninger. Konkurransekriminalitet forebygges gjennom veiledning om regelverket og synliggjøring av tilsynets saker. Måltrettet informasjonsvirksomhet øker den faktiske og den opplevde oppdagelsesrisikoen, og styrker dermed insentivet til etterlevelse og å søke lempning. Flere viktige tiltak har blitt iverksatt i den sammenheng. For det første har Konkurransetilsynet etablert et 'EXIT-prosjekt' som innebærer en proaktiv tilnærming til kartellavdekking og informantbehandling, samt bruk av innovativ metodikk for søk i åpne informasjonskilder på internett, såkalt OSINT (Open Source Intelligence) og webscraping. Et annet viktig tiltak er å bruke såkalt screening-metoder. Dette innebærer å analysere anbudsdata fra offentlige innkjøp for å avdekke budgivningsmønstre som kan indikere ulovlig anbudssamarbeid. Konkurransetilsynet har opparbeidet kompetanse på bruk av denne metodikken. En utfordring er imidlertid å få tilgang på anbudsdata fra offentlige innkjøp på et slikt format at det egner seg for analysemetodikken. Konkurransetilsynet har i 2018 hatt en god dialog med flere sentrale aktører på innkjøpsområdet for å få tilgang til datagrunnlag fra offentlige innkjøp for analyse av mistenkelige anbudsmønstre. Dette arbeidet vil videreføres i planperioden.

Markeder med konkurranseutfordringer overvåkes, og tilsynet vurderer løpende om særskilte markeder reiser behov for egne overvåkingsordninger. I 2018 overvåket tilsynet markeder for bla. dagligvare, innenriks fly, kraft og drivstoff gjennom dataanalyse av informasjon som aktører er pålagt å melde til tilsynet direkte, eller andre kilder. Tilsynet gjennomfører jevnlig kontaktmøter med ulike sektormyndigheter og bransjeorganisasjoner for å ha et godt grunnlag for sine vurderinger av enkeltmarkeder. Tilsynet vurderer utviklinger i markeder kontinuerlig, og følger for eksempel også med på medieoppslag i flere markeder.

Tydelige signaler om ulovlig anbudssamarbeid

Konkurransetilsynet ila i 2017 over 18 millioner kroner i gebyr til seks aktører i elektrobransjen for ulovlig anbudssamarbeid. Anbudet gjaldt vedlikehold og reparasjon av elektriske installasjoner i Undervisningsbygg Oslo KF sine skolebygg. Fem konkurrenter ble enige om identiske priser og utvekslet konkurransesensitiv informasjon i stedet for å konkurrere om å inngi det beste tilbudet. Selskapene hadde hver for seg mulighet til å inngi tilbud i anbudskonkurransen. Da er det i strid med konkurranseloven å samarbeide. Vedtaket ble påklaget til Konkurranseskjennemnda, og nemnda opprettholdt tilsynets vedtak om at denne typen anbudssamarbeid utgjør en alvorlig overtredelse av konkurranseloven. Klagenemnda reduserte imidlertid gebyrene betydelig. Dette var den første klagen som ble behandlet i Konkurranseskjennemnda, og saken er rettkraftig etter at partene ikke valgte å anke saken inn for Gulating lagmannsrett. Gebyrene på til sammen 4,7 MNOK ble innbetalt i 2018. Klageavgjørelsen er i tråd med Høyesteretts dom fra 2017 i Ski Taxi saken, og gir støtte til tilsynets praksis hva angår prosjektsamarbeid.

Synliggjøring av vedtak, dom og klageavgjørelser samt henvisning til disse sakene i veiledning, vil ha en preventiv virkning for andre aktører. Et marked med sunn og velfungerende konkurranse gir kjøpere av varer og tjenester bedre tilbud, som igjen kommer forbrukere til gode gjennom lavere priser eller offentlige gebyrer, og/eller bedre kvalitet. Etter Ski Taxi-dommen har tilsynet gitt veiledning til næringslivet og advokater gjennom flere kanaler. Blant annet har tilsynet hatt flere seminarer i samarbeid med NHO der prosjektsamarbeid har vært hovedtema. Etter konkurransedirektørens innlegg på et NHO-seminar i februar 2018, svarte 81,8 prosent av deltakerne i evalueringen at seminaret bidro til at regelverket for prosjektsamarbeid ble tydeligere.

Medhold i retten

Forlagene Aschehoug, Cappelen Damm, Gyldendal og Schibsted Forlag samarbeidet om en kollektiv boikott av distributøren Interpress, i tillegg til å utveksle konkurransesensitiv informasjon. Konkurransetilsynet mener samarbeidet hadde til formål å begrense konkurransen i massemarkedet for bøker. Dette markedet omfatter utsalgssteder for bøker som ikke er tradisjonelle bokhandlere, slik som kiosker, dagligvarebutikker og bensinstasjoner. De fire forlagene står for hoveddelen av leveransene av bøker til norske forbrukere. Den eneste reelle konkurrenten til Interpress var Bladcentralen, hvor alle de fire forlagene var eiere. I 2017 ila Konkurransetilsynet fire forlag til sammen 31,2 millioner kroner i gebyr for ulovlig samarbeid. Tre av fire parter tok ut søksmål. Siden vedtaket ble fattet før det nye klageorganet for konkurransesaker var etablert, ble saken behandlet i retten. Oslo tingrett ga Konkurransetilsynet medhold i at forlagenes samarbeid var en formålsovertredelse av konkurranseloven, men gebyrene ble redusert. To av partene har anket saken inn for Borgarting lagmannsrett.

Overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29, jf. § 10 (ulovlig samarbeid) og § 11 (misbruk av dominans) - 2008 – 2018⁵

Vedtak	Selskap	Gebyr (MNOK)	Gebyr etter lempning (MNOK)	Gebyr etter domstols-/klagebehandling (MNOK)
V2018-20	Telenor ASA	788,00		Ikke rettskraftig
V2013-3	Veidekke ASA	220,00	0	
	NCC AB	140,00		150,00
V2017-18	Cappelen Damm AS / Cappelen Damm Holding AS	9,10		Ikke rettskraftig
	Gyldendal Norsk Forlag AS / Gyldendal ASA	7,90		Ikke rettskraftig
	H Aschehoug & W Nygaard AS	9,70		3,50
	Vigmostad & Bjørke AS / Schibsted ASA	4,60		
V2017-21	El Proffen AS / EP Contracting AS	2,50		1,00
	Lysteknikk Elektroentreprenør AS	4,50		1,40
	Elektro Nettverk Service AS	4,50		1,40
	Arkel Asker og Bærum AS	3,29		0,30
	Hoel Elektro AS	1,29		0,30
	Røa Elektriske AS	2,45		0,30
V2015-25	ES-kjeden ²	11,70		
V2015-28	Arro Elektro AS / Arro Holding AS	1,87		
	Caverion Norge AS / Caverion Oyj	2,40	1,44	
	Ingeniør Ivar Pettersen AS / Pettersen AS	2,88		
V2009-17	Gran & Ekran AS	2,00		2,00
	Grunnarbeid AS ³	5,00		
V2016-7	Johny Birkeland Transport AS / Norva 24 AS	2,60		Ikke rettskraftig
	Lindum AS	3,90		Ikke rettskraftig
V2008-4	Borregaard Industries Limited	1,60		
V2008-5	Brenntag Nordic AS	1,30		
V2011-12	Ski Taxi BA	0,25		0,10
	Follo Taxisentral BA	0,40		0,20
	Ski Follo Taxidrift AS	2,20		1,00
V2011-11	IcopalTak AS	1,20	0	
	Fløysand Tak AS	0,35		
V2008-18	Håkonrune Rør AS	0,25		
	Oslo VVS Service AS	0,50		
V2009-15	Norges Turbileierforbund ⁴	0,40		0,40
V2009-7	Taxi Midt-Norge AS	0,30		

² Redusert til 250.000 NOK pga manglende betalingsevne

³ Grunnarbeid AS gikk konkurs før behandling i Høyesterett

⁴ Saken ble anket til Lagmannsretten. Anken ble trukket. Redusert til 75.000 NOK pga manglende betalingsevne

⁵ Tabellen er sortert på totalbeløp gebyrene per sak.

Resultatkjede – forbud mot samarbeid som begrenser konkurransen

INNSATSAKTIVITETER

- Ca. 25 prosent av ressursene knytter seg til saker om mulig ulovlig samarbeid.
- Etterforskningsstaben er styrket med ny etterforskningsdirektør og to ansatte med særskilt teknisk kompetanse.

AKTIVITETER

- Markedsføre muligheten til å tipse oss, med full beskyttelse av identitet.
- Vurdering av ca. 300 tips, ca. 20 klager samt tre lempningssøknader.
- Jobbe systematisk opp mot kilder og tips.
- En aktiv dialog med markedsaktører – vi oppsøker personer i ulike næringer.
- Informasjonskampanjer deriblant om lempning, tips oss, kjennskap til konkurranselovgivning, etc.
- Bevissikringer på ti steder i to saker, i bok- og dagligvaremarkedet.
- Analyse av beslag etter bevissikringer 2017-2018.
- 34 forklaringsopptak i fire saker. (Tallet er inkl. forhold som gjelder misbruk av dominans).
- Metodisk screening av markeder for å avdekke karteller.
- Dialog med Difi om tilrettelegging av anbudsdata.
- Vurdering i relevante saker om personstraff kan være aktuelt.
- Markedsovervåking bla. i markeder for drivstoff, kraft, dagligvarer og innenriks luftfart.
- Veiledning om konkurranseloven, bla. vedrørende prosjektsamarbeid, gjennom foredrag, medieuttalelser, oppgraderte nettsider, konferanse i konkurranserett, poster i sosiale medier mm..
- Tverretattlig samarbeid om bekjempelse av arbeidslivskriminalitet.
- Deltakelse i Arbeidstilsynets prosjekt om varsling av kritikkverdige forhold.
- Kontaktmøter med sektormyndigheter.
- Kunnskapsmåling om konkurranseloven gjennom spørreundersøkelser, som er grunnlag til nye tiltak.
- Kompetanseutvikling på digitalisert etterforskning.

PRODUKTER

- Stadfesting av lovbrudd i klagesak om anbudssamarbeid.
- Medhold i rettsak om kollektiv boycott og informasjonsutveksling.
- Synliggjøring av våre saker.

BRUKEREFFEKTER

- Antall tips i 2018 har økt med 47 prosent i forhold til 2017. Tips utgjør enkeltvis og samlet en verdifull kilde for markedsovervåking og vurdering av nye saker.
- Lempningsordningen blir bedre kjent. Flere lempningssøknader i fremtiden vil avdekke flere lovbrudd.
- Ved å utstede overtredelsesgebyr og gjennomføre bevissikringer avskrekkes aktører i næringslivet fra å drive konkurransekriminalitet. Størrelse på gebyrene viser at konkurransebegrensende samarbeid er et alvorlig brudd på konkurranseloven. Fengselsstraff, personlige bøter, omdømmetap og risiko for erstatningskrav er også avskrekkende. Markedsaktører har bedre kunnskap og større insentiver til å etterleve konkurranseloven for å unngå gebyr og omdømmetap.
- Bedre forståelse for konkurranseregelverk og -hensyn blant offentlige innkjøpere.
- Mer oppmerksomhet om rammene konkurranseregelverk setter for anbudssamarbeid.
- Kjeder og bransjeorganisasjoner er oppmerksomme på konkurranselovens grenser når det er mange konkurrerende medlemmer i fora.
- Undersøkelse blant bedriftsledere og advokater viser at mange bedrifter skrinlegger, endrer eller avslutter avtaler som muligens er konkurranseskadelige på grunn av konkurranseloven og tilsynets håndheving. (Dette samsvarer med en engelsk studie (Davis et al, 2017) som viser at 50 prosent av alle potensielle karteller aldri blir dannet på grunn av avskrekking av konkurranseloven.)

SAMFUNNSEFFEKTER

- Anbudssamarbeid er meget skadelig for konkurransen og medfører at oppdragsgiver risikerer å betale mer enn nødvendig. Den tapende part blir innbyggere som får økte offentlige utgifter. Bedre utnyttelse av offentlige midler gjennom god konkurranse ved offentlige anbudskonkurranser betyr at mer penger fra det offentlige går til velferd og samfunnet.
- Tall fra OECD viser at ulovlig samarbeid kan øke prisen med så mye som 50 prosent. I tillegg kan både utvalg, kvalitet og innovasjon gå ned. Ved bekjempelse av karteller går disse pengene til forbrukere og samfunnet, og øker utvalg, kvalitet og innovasjon.

3.5 Dagligvaremarked

Konkurransetilsynet har over mange år hatt en særlig oppmerksomhet rettet mot dagligvaremarkedet. At tilsynets håndheving i dagligvaremarkedet er synlig, viser undersøkelsene fra 2017 og 2018. Av alle tilsynets saker, er sakene i dagligvaremarkedet de mest kjente. En fjerdedel av respondentene i 2018 nevner ICA – Norgesgruppen og en tredjedel nevner tilsynets behandling av Coops oppkjøp av ICA, når de blir spurt om de kan nevne saker fra Konkurransetilsynet. Dagligvaremarkedet er ett av de viktigste markedene for norske forbrukere, og ved god konkurranse i markedet sparer

forbrukere store summer og får et bedre utvalg av varer. Flere studier indikerer at norske forbrukere betaler mer for dagligvarer og tilbys et mer begrenset vareutvalg enn forbrukere i våre nordiske naboland. Dette skyldes blant annet geografi, bosettingsstruktur, avgiftspolitik og et politisk valg om å opprettholde norsk landbruk og norsk matindustri gjennom blant annet importvernet. Disse rammebetingelsene setter begrensninger for konkurransen i det norske dagligvaremarkedet.

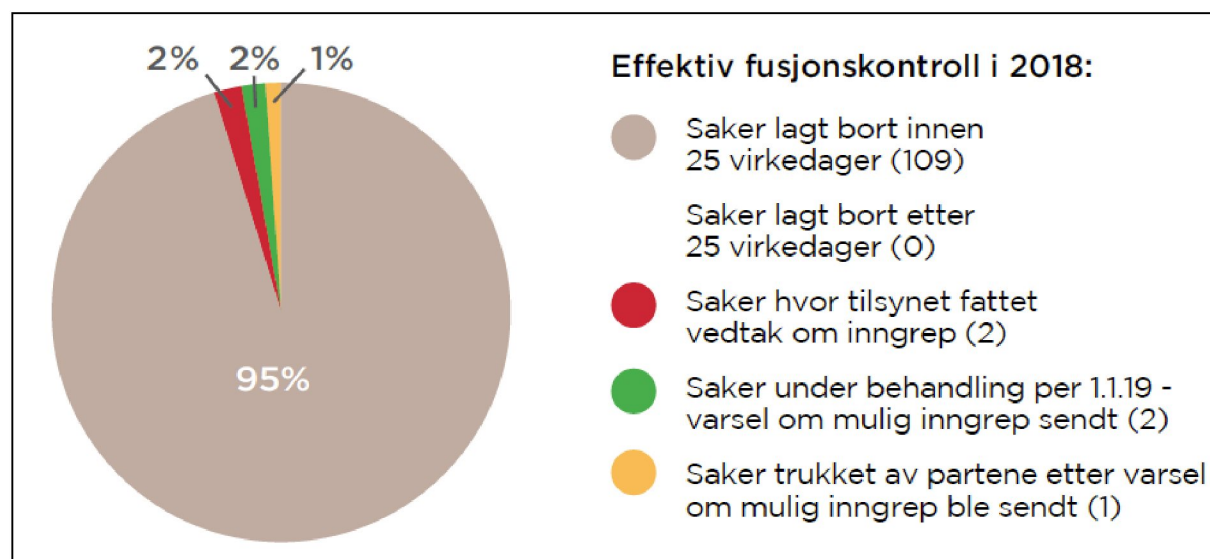
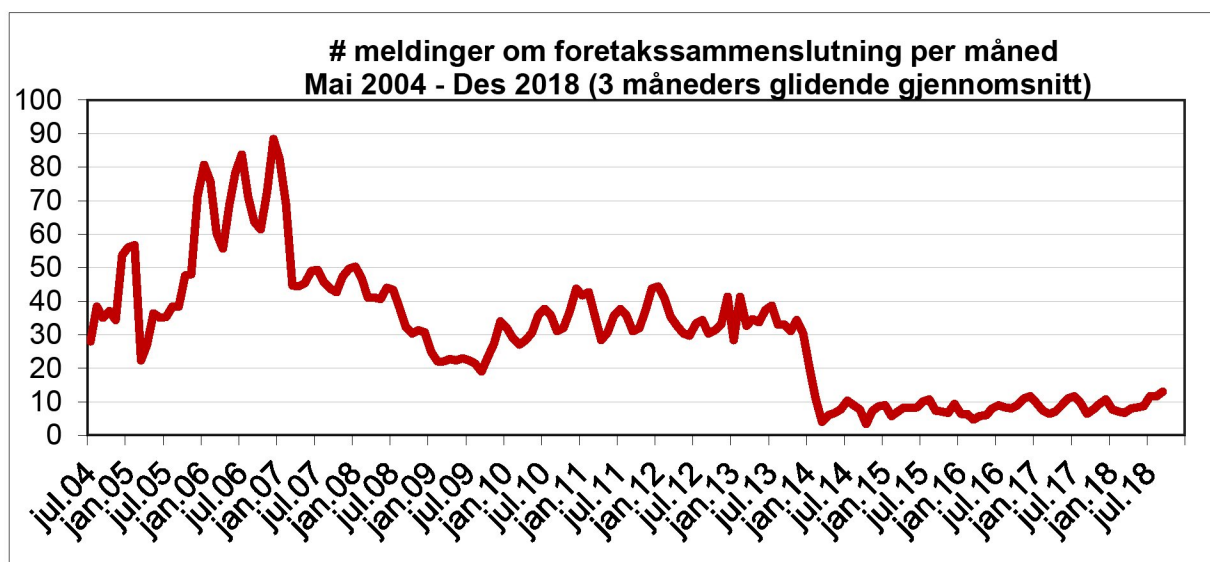
Tilsynet overvåker markedet tett og vurderer alle oppkjøp i markedet. I tillegg har tilsynet gjennomført en bevissikring i markedet, og uttalt seg om mat- og dagligvaremarkeder ved flere anledninger. I mars uttalte tilsynet seg i to høringssaker angående etableringshindringer i dagligvaremarkedet og inngrepshjemmel mot ensidige handlinger. Tilsynet publiserte også kronikker om prisregulering og om landbrukspolitikk.

I tråd med tildelingsbrevet og supplerende tildelingsbrev fra 2018, har tilsynet styrket arbeidet rettet mot dagligvaremarkedet. Konkurransetilsynet bistår i den sammenheng departementet i oppfølgingen av Stortingets vedtak om tiltak som kan fremme konkurransen i dagligvaremarkedet, bla. gjennom analyse av konkurranseforholdene i dagligvarebransjen, kartlegging av dagligvarekjedenes innkjøpspriser fra fire leverandører, undersøkelser av Norgesgruppens grossistbetingelser, samt redegjørelse for de konkurranserettslige rammer for tilgang på grossisttjenester. Videre følger Konkurransetilsynet opp departementets ønske om en økt satsing på dette viktige markedet gjennom en styrking av markedsovervåking og oppbygging av dedikert håndhevingskapasitet. I denne fasen er det for tidlig å evaluere effektene av arbeidet med markedet, men effektene av tidligere håndhevingssaker merkes bla. gjennom at forbrukere har valget mellom flere butikkjeder i lokale markeder over hele landet, på grunn av vilkår som tilsynet har satt i tidligere fusjonssaker.

3.6 Kontroll med foretakssammenslutninger

Foretakssammenslutninger mellom foretak av en viss størrelse og omsetning skal meldes til Konkurransetilsynet. Konkurransetilsynet gjør en vurdering av hvordan konkurransen i de berørte markedene påvirkes. Tilsynet skal gripe inn mot oppkjøp og fusjoner som i betydelig grad vil hindre effektiv konkurranse, særlig som et resultat av at en dominerende stilling skapes eller styrkes. Effektene for kunder og forbrukere er viktigst i vurderingen. I 2018 gjorde Konkurransetilsynet en grundig vurdering av flere fusjoner og oppkjøp. I to saker ble resultatet et vedtak om inngrep, mens en annen foretakssammenslutning ble skrinlagt etter tilsynets varsel om inngrep. I to saker som ble mottatt i 2018 ble det sendt varsel om mulig inngrep.

Det er en tydelig prioritering i sakene som gjør at 95 prosent av meldinger om oppkjøp og fusjoner ble klarert innen 25 virkedager i 2018, blant annet gjennom tidlig ressursinnsats i sakene og mulighet til å ha dialog med partene i fasen før meldingen sendes inn. Antall meldinger om fusjoner og oppkjøp har gått ned etter heving av terskelverdiene for fusjoner og oppkjøp i 2014, og mer enn halvparten av meldingene som kommer inn er forenklede meldinger, som spesielt sparer næringslivet for ressurser. Konkurransetilsynet publiserte høsten 2017 en veileder om saksbehandlingen i fusjonssaker for å legge til rette for en forutsigbar og effektiv prosess med partene.

Sikrer konkurransen i tre lokale markeder for salg av marint drivstoff til båter

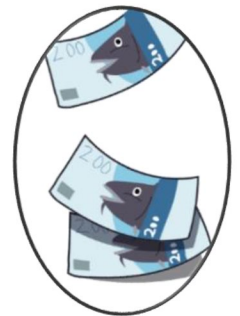
Konkurransetilsynet har godkjent St1 sitt oppkjøp av Statoil Fuel & Retail Marine på vilkår.

Oppkjøpet involverer to store og nære konkurrenter i markedet for salg av marin gassolje fra tankanlegg til slutt kunder og meglere/videreselgere. Marin gassolje brukes hovedsakelig som drivstoff til båter. I denne saken var tilsynet bekymret for at oppkjøpet ville føre til begrenset konkurranse i Stavanger, Tromsø og Harstad, samt økt kostnadene for bedrifter som etterspør marin gassolje. Etter at tilsynet varslet et mulig inngrep, kom partene med et tilbud om avhjelpende tiltak som ble godkjent av Konkurransetilsynet. Tilsynet følger opp om vilkårene etterleves, og har med inngrepet ivaretatt konkurranse for marint drivstoff til båter i tre lokale markeder.

Muligheten for avhjelpende tiltak i fusjonskontrollen, som i ovennevnte sak, bidrar til å realisere samfunnsøkonomisk effektive fusjoner og oppkjøp. Selskapene kan oppnå effektivitetsgevinster forbundet med sammenslåingen samtidig som konkurranseskaden begrenses eller fjernes, noe som typisk vil resultere i lavere priser og/eller bedre kvalitet til gode for forbrukerne. Flexibiliteten og viljen til å se på løsninger sammen med partene, ble nevnt som en sterk side av tilsynet i 2018- evalueringen gjennomført av Global Competition Review.

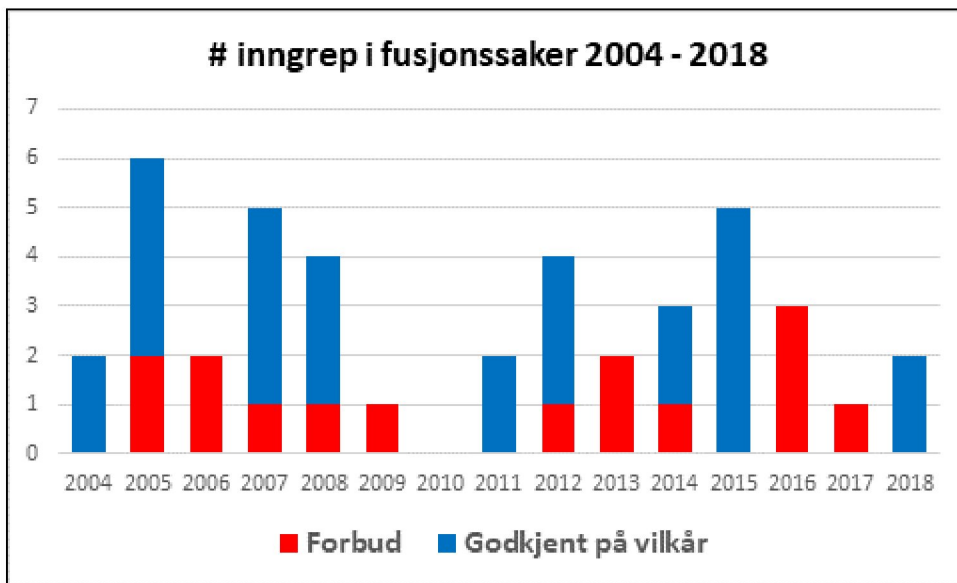
Setter de riktige betingelser for gode og rimelige betalingsløsninger

Markedet for betalingsløsninger er i sterk utvikling. Konkurransetilsynet tillot at Vipps fusjonerte med BankID og BankAxept mot at det fusjonerte selskapet forplikter seg til å gi konkurrerende betalingsløsninger tilgang til BankID og BankAxept. Tilgang til BankID og BankAxept er sentralt for at konkurrerende betalingsløsninger skal ha mulighet til å konkurrere effektivt mot det fusjonerte selskapet. De avhjelpende tiltak som ble foreslått av partene legger til rette for dette. Uten tilsynets inngrep, ville fusjonen begrenset konkurransen. Med inngrepet legges det til rette for konkurranse og for at norske forbrukere tilbys gode og rimelige betalingsløsninger.

Effekter av fusjonskontrollen

De direkte effektene av Konkurransetilsynets vedtak er at fusjoner eller oppkjøp som vil begrense konkurransen i et gitt marked stoppes. Dermed forhindres en strukturell endring som ellers ville ført til høyere priser og/eller lavere kvalitet til skade for forbrukere. På lengre sikt kan også Konkurransetilsynets vedtak om å stoppe fusjoner som begrenser konkurransen stimulere til innovasjon og gjøre markedene mer dynamiske og effektive. Gevinstene for forbrukerne varer over lengre tid. Derfor er det interessant å se på Konkurransetilsynets fusjonskontroll over tid.

I figuren vises antall vedtak etter konkurranseloven fra mai 2004. Alle disse inngrepene har positive effekter for forbrukerne som materialiseres over tid. Tilsynet mottok ingen klager på sine fusjonsvedtak etter 2016.

Den største effekten av Konkurransetilsynets aktivitet er imidlertid indirekte og i form av forebyggende virkninger. Foretak vil ikke prøve å slå seg sammen hvis de vet at fusjonen med stor sannsynlighet vil bli stoppet av tilsynet. Resultatene fra undersøkelsen fra slutten av 2017 viser at mange fusjoner ikke gjennomføres på grunn av konkurranseloven og risikoen knyttet til Konkurransetilsynets håndheving. For hver fusjon eller oppkjøp som tilsynet griper inn mot gjennom forbud eller vilkår, skrinlegges eller endres fire andre planlagte foretakssammenslutninger. Dataene fra undersøkelsen gir oss verdifull informasjon om den avskrekkende virkning av Konkurransetilsynets fusjonskontroll. En forutsigbar konkurransepolitikk gir en større avskrekkende virkning.

I september 2017 mottok tilsynet melding fra Greencarrier Shipping & Logistics AS, DFDS Logistics AS og Seafront Group AS om opprettelse av fellesforetaket Nordic Port Services AS (NPS). I desember 2017 sendte Konkurransetilsynet varsel til partene om at det ble vurdert å stanse opprettelsen av fellesforetaket. Konkurransetilsynet var bekymret for at transaksjonen kunne føre til en prisøkning for tjenester som blant annet etterspørres av rederier. I etterkant av Konkurransetilsynets varsel valgte partene å trekke sin melding, og ikke gå videre med planene om å etablere fellesforetaket. Dette viser at Konkurransetilsynets fusjonskontroll gir resultater. Hensikten med fusjonskontrollen er nettopp å stoppe fusjoner og oppkjøp som vil føre til redusert konkurranse og høyere priser for forbrukerne.

Resultatkjede for fusjonskontrollen

INNSATSAKTIVITETER

- Ca. 21 prosent av ressursene til fusjonskontroll.

AKTIVITETER

- Vurdering av 111 mottatte meldinger om fusjon og oppkjøp.
- Henla 95 prosent av meldingene om fusjoner og oppkjøp innen 25 virkedager.
- Undersøkelser blant kunder og konkurrenter – markedsanalyser.
- Tillot at Telia kjøper Get/TDC etter omfattende undersøkelse av ca. 40 kunder og konkurrenter.
- Markeder som dagligvare-, kraft-, telekommunikasjons- eller drivstoffmarkeder hvor videre konsentrasjon vil ha store konsekvenser for forbrukere overvåkes nøye.
- Opplysningsplikt for alle oppkjøp for Circle K, St1 Norge, Certas Energy Norway, Uno-X Gruppen, Norsk Gjenvinning, Nor Tekstil, Norgesgruppen, Amedia, Plantasjen, Statkraft, BKK, Skagerak Energi, Agder Energi, Telenor, Assa Abloy, Rema 1000, Coop Norge, Bunnpris, Schibsted og Polaris Media i utvalgte markeder.
- Vurdering om meldeplikt skal pålegges for fusjoner og oppkjøp under terskelverdi.
- Vurdering av eventuelle overtredelser av gjennomføringsforbud og søknader om unntak gjennomføringsforbud.

PRODUKTER

- Vedtak om meldeplikt for en foretakssammenslutning og et minoritetsserv. (Sector Alarm AS og Sector Alarm Group påklaget vedtaket om meldeplikt til Konkurranseskadeforsøket. Konkurranseskadeforsøket fant at Konkurransetilsynet hadde hjemmel for pålegget, klagen ble derfor ikke tatt til følge.)
- Vedtak om inngrep: vilkår for St1 sitt oppkjøp av Statoil Fuel & Retail Marine.
- Vedtak om inngrep: vilkår for Vipps' fusjon med BankID og BankAxept.
- Varsler Sector Alarm om mulig inngrep i to oppkjøp.
- Konkurransetilsynet har fulgt opp etterlevelse av tidligere vedtak om inngrep, bla. i telekommunikasjons- og drivstoffmarkedet.

BRUKEREFFEKTER

- Vedtakene gir et tydelig signal om at sammenslåinger som hindrer effektiv konkurranse vil stoppes.
- Forutsigbar konkurransepolitikk: 80 prosent flere potensielt konkurranseskadelige foretakssammenslutninger skrinlegges eller endres enn antall inngrep.
- Opprettelse av fellesforetaket Nordic Port Service ble skrinlagt etter at Konkurransetilsynet sendte varsel om inngrep i 2017.
- Gjennom oppfølging av tidligere vedtak med vilkår og forvalteroppdrag kan konkurrentene til de fusjonerte partene fortsatt konkurrere på likt grunnlag.
- Oppfølging av brudd på gjennomføringsforbud sørger for at oppkjøp blir meldt før konkurransen skades, og for at tilsynet kan utøve nødvendig kontroll.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Hindret oppkjøp som hadde ført til økte priser og/eller dårligere kvalitet til kundene.
- Vedtak fra tidligere år gir gevinst for forbrukere i berørte markeder. Det gjelder mange markeder etter hvert, fra kraft og drivstoff til dagligvarer og telekommunikasjon.

3.7 Pådriver for konkurranse

Konkurransetilsynet har i tillegg til effektiv håndheving som målsetting å styrke sin rolle som aktiv pådriver for sunn konkurranse i markeder med stor betydning for forbrukere. Dette omfatter å øke oppmerksomheten om betydningen av at konkurranse som virkemiddel for effektiv ressursbruk kan lede til bedre løsninger, og å påvirke foretakenes konkurransekultur. Ikke minst innebærer pådriverrollen å arbeide for endringer i reguleringer slik at det legges til rette for lavere etableringsbarrierer og økt konkurranse. Konkurransetilsynet gir høringsuttalelser og påpekninger om offentlige reguleringer som kan være egnet til å påvirke konkurransen. Konkurransetilsynet deltar også aktivt i samfunnsdebatter, og publiserer rapporter, kronikker og artikler, for å sørge for at konkurransehensyn ivaretas ved utforming og endringer av regelverk. I 2018 har Konkurransetilsynet vært en aktiv pådriver for konkurranse i en rekke markeder.

Konkurransetilsynets synspunkter får stor oppmerksomhet i media. Våre utspill hva gjelder konkurransesituasjonen i gravferdsmarkedet og om prissamarbeid mellom influencere (bloggere) er gode eksempler i så måte for 2018. Tidligere uttalelser om bransjenormer for frisører samt konkurransen i parkeringsmarkedet ved flyplasser har hatt positive effekter for konkurransen i disse markeder. En viktig del av dette pådriverarbeidet er å skrive kronikker i ledende aviser i tillegg til å få redaksjonelle oppslag på aktuelle tema. Flere ansatte skriver kronikker, og holder foredrag på blant annet bransjefora. Vi ser også at våre kronikker og meninger i samfunnsdebatten blir tatt opp og brukt i ledere og på kommentarplass i media. Mer om vår satsing på synliggjøring presenteres i neste kapittel om resultater av kommunikasjonsarbeidet.

Effekter av pådriverarbeidet

Konkurransetilsynet gjennomførte i slutten av 2018 en interessentundersøkelse blant politiske miljøer (som stortingspolitikere, statssekretærer, avdelingsdirektører i departementene), næringspolitiske organisasjoner, andre tilsyn og direktorat samt academia. Det er et viktig mål for strategiperioden 2017 – 21 å utvide konkurransearenaen, og dette var et bra tidspunkt å evaluere pådriverarbeidet. Spørsmålene knyttet seg til tre hovedområder: omdømme, brukereffekter og samfunns effekter. Svar fra respondentene vil analyseres og ventes å gi et godt kunnskapsgrunnlag for god strategisk måloppnåelse. Her er noen utvalgte resultater.

69 prosent mener at Konkurransetilsynet i ganske eller meget stor grad er en pådriver for økt konkurranse. Blant viktige målgrupper for dette arbeidet – statssekretærer/politiske rådgivere, ekspedisjonssjefer og avdelingsdirektører i departementer og ansatte i tilsyn, direktorater og etater - er dette ca. 80 prosent. Nesten en tredjedel kan nevne saker eller markeder der Konkurransetilsynet har påpekt at reguleringer er uheldige for konkurranse.

Konkurransetilsynets evne til å påvirke målgruppene øker ved direkte kontakt. Av 235 respondenter, hadde 30 prosent hatt direkte kontakt med tilsynet i løpet av de siste årene, gjennom dialog- og nettverksmøter eller gjennom Konkurransetilsynets eller egne saker. Dette viser at tilsynet har lyktes med å nå målgrupper direkte.

For å evaluere pådriverarbeidet, er respondentene innenfor forvaltning en viktig brukergruppe å analysere resultatene for. 78 prosent av de politisk valgte eller oppnevnte, samt 71 prosent av administrativt ansatte, kjenner ganske eller meget godt til at Konkurransetilsynet kan være pådriver for konkurranse gjennom å sette søkelyset på konkurransehemmende offentlige tiltak og gjennom høringsuttalelser.

38 prosent av respondentene mener at Konkurransetilsynet er **tilstede** i samfunnsdebatten i ganske eller meget stor grad. Tallet er 57 prosent for ansatte i statlige tilsyn, direktorater og etater, som er en viktig målgruppe for vårt pådriverarbeid. Tilsynet har prioritert bygg og anleggsmarkedet i noen av sine synliggjøringsaktiviteter, ved både artikler i bransjetidsskrifter, foredrag, bla. med tanke på veiledning om prosjektsamarbeid etter dommen i Ski Taxi-saken fra 2017. Det er muligens et resultat

av dette arbeidet, samt av at tilsynet har hatt flere saker i disse bransjene, at 63 prosent i industri- og bygg og anleggsektoren mener vi er tilstede i samfunnsdebatten i ganske eller meget stor grad. Tallet er høyere enn for andre sektorer.

Av 113 respondenter i sentralforvaltningen svarte 82 prosent av politisk valgte/oppnevnte og 73 prosent av administrativt ansatte at de tar hensyn til konkurranse i vurdering av konkrete saker, som formulering av nytt regelverk, endringer i reguleringer eller politiske beslutninger. 58 prosent nevner likevel at de mener at det kan være konflikter mellom konkurransepolitikk og andre hensyn. Undersøkelsen ble gjort i form av telefoniske intervjuer, og dette har gitt oss mange svar på åpne spørsmål om hvilke hensyn dette kan være, og hvordan de oppfattes til å være i strid med konkurranse. Halvparten av respondentene har gitt innspill om forbedringsområder og om markeder som krever en mer proaktiv holdning av tilsynet.

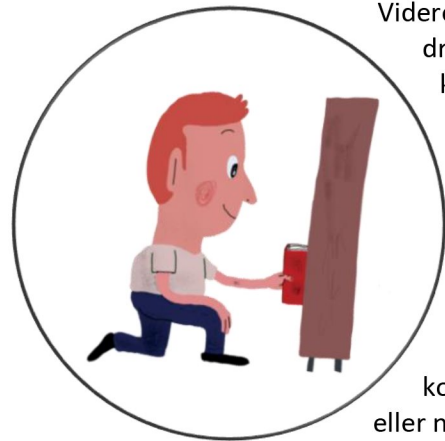
Påpeker reguleringer som begrenser konkurranse til ulempe for forbrukere

Konkurransetilsynet har kommet med en rekke innspill til reguleringsendringer for drosjemarkedet. Deregulering av drosjemarkedet vil være et resultat av flere års pådriverarbeid, og betyr enklere tilgang til drosje, en bedre fordeling av ressurser og lavere priser for drosjepassasjerer.

Et annet marked tilsynet prioriterte i 2018 er bokmarkedet, der tilsynet mener at bokavtalen faktisk kan undergrave kulturpolitiske målsettinger ved at den fører til høyere priser på ny norsk litteratur – noe som innebærer at det leses færre bøker når boka er 'fersk'. Bokavtalen hinder også innovasjon i markedet. Uten bokavtale vil forbrukere få bedre tilgang til digitale bøker. Forslag til forlengelse av bokbransjen unntak fra konkurranselovens forbud mot konkurransebegrensende samarbeid har nylig vært på høring, og tilsynet sendte et kritisk høringssvar. 2019 vil vise om tilsynets konkurransefaglige vurderinger blir hørt.

Videre har Konkurransetilsynet i mange år hatt oppmerksomheten rettet mot drivstoffmarkedet. Dette er et marked der bevisste forbrukere kan påvirke konkurransen. Konkurransetilsynet har, blant annet i samarbeid med Forbrukerrådet i tidligere år, arbeidet for å styrke forbrukernes bevissthet, noe som kan ha medvirket til at ukesyklusen på drivstoffpriser har blitt brutt. Arbeidet for å styrke konkurransen i dette markedet vil fortsette i 2019.

Konkurransebegrensende reguleringer finnes imidlertid i flere næringer og på mange ulike områder. I Konkurransetilsynets undersøkelse fra 2017 ble næringslivsledere spurt om de kjente til reguleringer som begrenset konkurransen. 32 prosent av bedriftsledere svarte at det i meget, ganske stor eller noen grad finnes offentlige reguleringer i markedet selskapet opererer som begrenser konkurransen. Hele 648 bedriftsledere ga tilbakemelding med eksempler på reguleringer som etter deres oppfatning begrenset konkurransen. Tilsynet har i 2018 arbeidet med å gå gjennom disse. 45 prosent av tilbakemeldinger gjaldt offentlige anbud, regelverk om offentlige anskaffelser og offentlig innkjøpspraksis. Hovedproblemstillingene ble presentert til Difi i et dialogmøte i mai.

Ved spørreundersøkelse blant næringslivsorganisasjoner og forvaltningsorganer er det 63 prosent av respondentene som oppfatter at det i meget, ganske stor eller noen grad forekommer offentlige reguleringer som begrenser konkurransen. 230 tilbakemeldinger er gitt med eksempler på reguleringer. Mange nevner markeder som Konkurransetilsynet også prioriterer i sitt pådriverarbeid:

Landbruk, drosje, bok, helse og dagligvare er nevnt flere ganger. Konkurransetilsynet vil i 2019 videre vurdere behovet for oppfølging på grunnlag av tilbakemeldingene fra begge spørreundersøkelsene, og vil prioritere de områdene og bruke de virkemidlene som antas å ha størst effekt.

Resultatkjede for Konkurransetilsynets pådriveraktiviteter

INNSATSAKTØRER

- Ca. 2 prosent av ressursene i markedsavdelingene og stabene gikk til høringer. Øvrig ressursbruk knyttet til pådriverrollen er ikke tallfestet.
- Kommunikasjonsstab med ca. 4 årsverk i 2018.

AKTIVITETER

- Tilsynet har en aktiv dialog med flere sektor- og forbrukermyndigheter. Dialogen er viktig for å holde oss oppdaterte om utviklinger i markeder, samtidig som å påpeke konsekvenser for konkurranse og forbrukere av bestemte reguleringer eller forslag til endringer.
- Mediestrategi i alle store saker.
- Møter i utvalg, komitéer, kontaktfora.
- Vurdering av 134 mottatte høringer.
- Vurdering av anmodninger om påpekninger.

PRODUKTER

- 36 foredrag holdt av tilsynets ansatte.
- 25 artikler, innlegg, kronikker, bla. om lempning, effekter av fusjonskontroll, bokavtalen, finansbransjen og hemmelighold av medisinpriser⁶.
- Deltakelse i mediedebatt, bla. uttalelser om drivstoff, medisinpriser, gravferdstjenester, prissamarbeid mellom bloggere, bokavtalen, drosjemarkedet, dagligvaremarkedet.
- 10 høringsuttalelser, bla. om like vilkår mellom offentlige og private aktører, søndagsåpning, alkoholavgifter, NRK og matmarkeder⁷.
- Ca. 2000 følgere på Facebook – 151 innlegg i 2018.
- Ca. 1000 følgere på LinkedIn – 114 innlegg i 2018.
- Ca. 530 følgere på Twitter – 89 innlegg i 2018.

BRUKEREFFEKTER

- Konkurranseloven og Konkurransetilsynet er synlige i media for brukergruppene.
- Bedre forståelse av konkurranseregler i næringslivet.
- Bedre forståelse av konkurransehensyn blant politikere og lovgivere.
- Konkurransetilsynet kan gjennom godt faglig funderte utspill påvirke og utvide konkurransearenaen.
- Deregulering av drosjemarkedet.
- Styrket forbrukernes bevissthet om ukesyklus av drivstoffpriser, som igjen påvirket markedsaktørene.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Færre konkurransebegrensende reguleringer - et fritt og uavhengig næringsliv uten særbehandling.
- Bedre konkurranse mellom offentlige og private aktører på konkurranseutsatte varer og tjenester.
- Økt forståelse av hva konkurranse betyr for forbrukere: mer penger til velferd og samfunnet.
- Deregulering av drosjemarkedet vil bety mindre tomkjøring, lettere tilgang til drosjer og lavere priser.
- Mer bevisste forbrukere kjøper drivstoff når prisene er lavere.

⁶ Alle kronikker og innlegg publiseres på Konkurransetilsynets nettsider:

<https://konkurransetilsynet.no/artikler-og-innlegg/>

⁷ Alle høringer fra 2018 er publisert på Konkurransetilsynets nettsider: <https://konkurransetilsynet.no/vedtak-og-uttalelser/?cat=31&years=2018&paragraf1=&paragraf2=&submit=Filter>

3.8 Strategisk kommunikasjonsarbeid

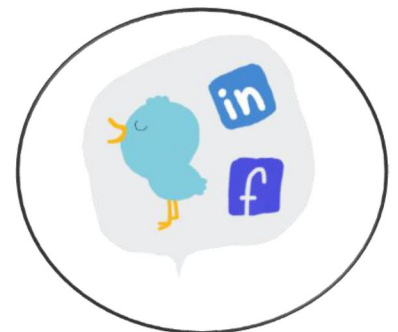
For å styrke effektene av Konkurransetilsynets håndheving skal tilsynet være synlig i offentligheten. Tilsynet og resultatene av håndheving skal være synlig via kronikker, høringsuttaler, rapporter, fagartikler, foredrag i ulike fora, mm., på en måte som fremmer konkurranse og forhindrer konkurranseskadelig atferd. Høy mediesynlighet fører til bedre kunnskap om Konkurransetilsynets arbeid og øker næringslivets kjennskap til konkurransereglene. Dette vil forebygge konkurransekriminalitet og bidra til at håndhevingen av konkurranseloven blir mer effektiv. Økt oppmerksomhet om konkurranse som virkemiddel for effektiv ressursbruk kan bidra til å utvikle bedre løsninger, herunder endringer i reguleringer som åpner for økt konkurranse. I 2018 jobbet tilsynet målrettet og strategisk for å oppnå oppmerksomhet om våre saker og vedtak.

Undersøkelsen blant bedriftsledere i slutten av 2017 har vært et viktig grunnlag for målrettede informasjonstiltak i 2018. Undersøkelsen målte kunnskap om konkurranseloven, tipsordningen, og om de mente at det foregikk ulovlig samarbeid i egen bransje. Undersøkelsen viste at Konkurransetilsynet har høy grad av troverdighet, men er for lite synlig. Kjennskap til konkurransereglene og lempningsordningen var lav blant spurt bedriftslederne. Resultatet ga grunnlag for å satse enda mer på å oppnå høyere grad av synlighet ved å i større grad ta i bruk kommunikasjon som strategisk virkemiddel. På de områdene der det ble funnet lav grad av kunnskap har det blitt utarbeidet spissede informasjonskampanjer. Et eksempel på en slik kampanje er

lempningskampanje som ble lansert i november. Kampanjen besto blant annet av både redaksjonelle innslag, kronikk, innlegg i sosiale medier, brev til utvalgte bedriftsledere, frokostmøter med næringslivsorganisasjoner og samarbeid med NHO om seminarer med samme tema.

For å oppnå økt grad av synlighet, har vi jobbet mye med budskap som engasjerer den allmennheten og media. Gjennom dette vil vi også indirekte nå bedriftslederen og andre viktige brukergrupper for tilsynet. Det betyr at vi i vårt strategiske kommunikasjonsarbeid tar budskapet vårt ut i ulike formater og flater. Summen av dette gir økt grad av synlighet. Vi ser at i de periodene vi er mest synlig i media og i sosiale medier, får vi også flest tips.

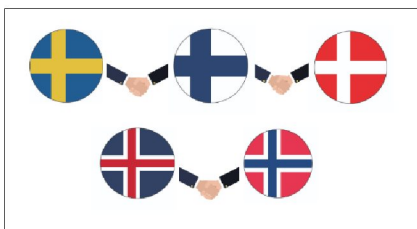

Noen aktiviteter og resultater i 2018:

- 25 kronikker og innlegg
- 44 nyhetssaker på kt.no
- 354 innlegg på Facebook, LinkedIn og Twitter
- Pressekonferanse om Telenorvedtaket
- 36 foredrag
- Nye nettsider
- 949 nye følgere på Facebook
- 3205 medieoppslag

3.9 Internasjonalt

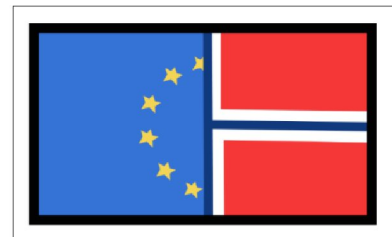
Arbeidet for å avdekke og forebygge konkurransekriminalitet kan ikke skje isolert innenfor nasjonale grenser. EØS-avtalen gjør Norge til en del av det europeiske indre marked. Avtalen innebærer felles konkurranseregler, regler for offentlige innkjøp og regler for statsstøtte, for å sikre like og rettferdige konkurransevilkår mellom bedriftene i hele EØS-området slik at EØS-landene sammen fremmer økonomisk vekst og nye og bedre jobber. Det indre marked innebærer imidlertid også at mange tilfeller av konkurransekriminalitet omfatter selskaper som opererer på tvers av grenser, og at skadevirkningene påvirker forbrukere i mange land. For Konkurransetilsynet er internasjonalt samarbeid og aktiv deltagelse i internasjonale organer som arbeider med konkurransepolitikk svært viktig.

Konkurransetilsynet har i mange år hatt et godt og aktivt samarbeid med de andre nordiske konkurransemyndighetene, herunder gjennom det årlige nordiske møtet. I 2018 ble dette avholdt på Færøyene, der Norge hadde ansvaret for å lede en diskusjon om konkurransesituasjonen i drivstoffmarkedet. Mulighetene for håndhevingsamarbeid i Norden ble styrket da de nordiske konkurransemyndigheter i 2017 signerte en ny og oppdatert

samarbeidsavtale som innebærer et bedre grunnlag for effektivt samarbeid om håndheving på tvers av de nordiske grenser. I 2018 har avtalen blitt iverksatt i flere nordiske land, og det er ventet at de nødvendige lovendringer for at avtalen kan ratifiseres for Norges del vil komme på plass i løpet av 2019. I tillegg har de nordiske konkurransemyndigheter inngått et samarbeid om utveksling av medarbeidere for kortere tidsrom. I 2018 arbeidet to medarbeidere hos de danske konkurransemyndigheter i en kortere periode.

Det europeiske konkurransenettverket ECN ble opprettet for å sikre konsistent og effektiv håndheving av EU-traktatens forbudsbestemmelser da håndhevingskompetanse ble delegert til nasjonale konkurransemyndigheter gjennom rådsforordning (rf.) 1/2003. Samtidig med at nasjonale konkurransemyndigheter i EU fikk delegert håndhevingskompetanse, fikk konkurransemyndighetene i Norge, Island og Liechtenstein kompetanse til å håndheve artikkel 53 og 54 i EØS-avtalen. Konkurransetilsynet har vært en aktiv deltager og bidragsyter i ECN-nettverket av flere grunner, ikke minst fordi grunnlaget for mye av regelverksutviklingen på konkurranseområdet skjer i de ulike arbeidsgruppene i nettverket. Konkurransetilsynet har i 2018 rapportert løpende til departementet om regelverksinitiativ og regelverksutvikling basert på møtedeltagelse i en rekke ECN arbeidsgrupper. I tillegg innebærer fortsatt aktiv deltagelse i nettverket et kompetansegrunnlag og nettverksutvikling som har bidratt til mer effektiv håndheving av den norske konkurranseloven.

Konkurransetilsynet er også delegert ansvaret for å representere Norge i OECDs konkurransekomité, der vi har ambisjoner om å være en aktiv bidragsyter. I 2018 har Konkurransetilsynet sendt følgende bidrag til de faglige diskusjonene som har vært holdt i konkurransekomiteen:

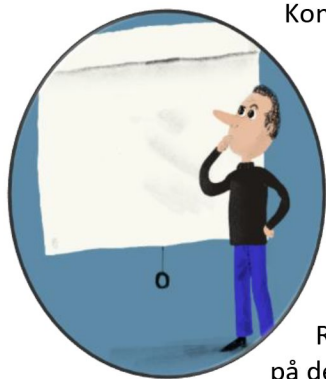
- [Treatment of legally privileged information in competition proceedings – Note by Norway](#)
- [Designing publicly funded healthcare markets – Note by Norway](#)
- [Annual Report on Competition Policy Developments in Norway](#)
- [Taxi, ride-sourcing and ride-sharing services – Note by Norway](#)
- [Non-price Effects of Mergers – Note by Norway](#)

I tillegg kan det nevnes at Konkurransetilsynet også er en aktiv bidragsyter til det internasjonale konkurransenettverket - ICN. Dette består av mer enn 100 land. Konkurransetilsynet er med å lede arbeidsgruppen «ICN Advocacy Working Group», som har som målsetting å utveksle erfaringer med hvordan man kan fremme konkurranse.

3.10 Konkurransesfaglig forskning og utredning

Resultater fra prisreguleringsfondet

Konkurransetilsynet forvalter det alminnelige prisreguleringsfondet. Midlene benyttes til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. Økt satsing på forskning og utredning bidrar til å forsterke konkurransepolitikkenes kunnskapsgrunnlag og sikrer dermed effektiv håndheving av konkurranseloven. Flere pågående prosjekter som ble tildelt midler i 2018 omhandler effekter av tilsynets fusjonskontroll. Økonomiske analyser av effektene vil bidra til å styrke håndhevingen. Det innkom 14 søknader om forskningsmidler etter utlysning av midler i høst 2018. For 2019-2020 har flere prosjekter innenfor konkurranserett blitt tildelt midler. Resultatkjeden på neste side viser tilsynets aktiviteter og effektene av satsingen på dette området.

Etter hvert som forskningsprosjekter ferdigstilles og rapporter publiseres blir forskningsarbeidet mer synlig. Resultater av forskningsprosjektene finnes på kt.no om forskningsmidler fra prisreguleringsfondet, og foreligger her i en elektronisk working paper serie. Flere av arbeidene er presentert på konferanser og workshops nasjonalt og internasjonalt, og har blitt publisert i journaler. Tilsynet har iverksatt flere tiltak for økt synliggjøring av forskningsbidragene fremover, og vil øke synligheten av forskningsresultater også gjennom media og sosiale medier. I slutten av 2018 gjennomførte tilsynet en spørreundersøkelse blant diverse målgrupper. Femten akademikere og konsulenter med konkurranseøkonomi i fagområde ble spurt om kjennskap til prisreguleringsfondet. Ni respondenter (60 prosent) kjente til muligheten å søke om midler, og til prosjekter som hadde fått tildelt midler fra fondet. Både presentasjoner på konferanse/seminarer, kt.no og informasjon fra egen virksomhet ble nevnt som viktige informasjonskanaler for forskningsresultatene.

Andre resultater

Tilsynet har i 2018 også tildelt pris for beste masteroppgave i konkurranserett og -økonomi. Vinnere var Vilde Hordnes Bergset med oppgaven "The Akzo presumption; rebuttable in theory, but conclusive in practice?" og Sjur Enebø Haug med oppgaven "Kan konkurransehemmende fusjoner føre til auka berekraftsinvesteringar og betre velferda for konsumentar?".

Ansatte i Konkurransetilsynet veiledet et studentprosjekt fra Institutt for økonomi ved UiB, hvor syv studenter gjennomføre en ex-post analyse av Telia sitt oppkjøp av Tele2 i 2014. De konkluderer at det er uklart i hvor stor grad de avhjelpende tiltakene fra tilsynets inngrep faktisk har bidratt til å redusere de konkurransebegrensende virkningene som følge av fusjonen, men at mye tyder på at de avhjelpende tiltakene på sikt har potensiale til å fullt avhjelpe de konkurransebegrensende virkningene. Med støtte fra prisreguleringsfondet gjennomfører Oslo Economics en ex-post analyse av samme oppkjøpet. Resultatene er ikke klare.

INNSATSFAKTORER

- 4,42 MNOK utbetalt fra prisreguleringsfondet til forskningsprosjekter i 2018.
- Ressurser fra hovedsakelig juridisk og økonomisk stab og administrasjon.

AKTIVITETER

- Forvaltning av prisreguleringsfondet i tråd med vedtatte retningslinjer.
- Vurdering av masteroppgaver.
- Veiledning av økonomkurs i konkurranseøkonomi ved Universitetet i Bergen.
- Samarbeid med BECCLE (Bergen Center for Competition Law and Economics).

PRODUKTER

- Artikler utgitt og publisert i 2018 med støtte fra prisreguleringsfondet.
- Åpne faglige seminarer avholdt med støtte fra prisreguleringsfondet.
- Synliggjøring av forskningsresultatene på kt.no og i notatserie.
- Presentasjon av forskningsresultater nasjonalt og internasjonalt.
- Utdeling av pris for beste masteroppgave i konkurranserett og -økonomi.

BRUKEREFFEKTER

- Kunnskapsdeling mellom Konkurransetilsynet og academia. Tilsynet har tilgang på forskningsbasert kompetanse.
- Oppbygging og videreutvikling av forskningsmiljøer innen konkurranseøkonomi og -jus, nasjonalt og i Bergen.

SAMFUNNSEFFEKTER

- Bedre kunnskapsgrunnlag for god konkurransepolitikk og håndheving.
- Bedre utforming av konkurransepolitikk i ulike markeder.
- Mer oppmerksomhet og bedre forståelse av konkurransemessige problemstillinger og effekter av tilsynets håndheving.

4 Styring og kontroll i virksomheten

4.1 Overordnet vurdering av styring og kontroll i virksomheten

Virksomhetsstyring

Strategiplan for 2017-21 gir tilsynet en retning i styring av virksomheten. Strategiplanen henger også tett sammen med øvrige styringsdokumenter, som virksomhetsplan, dokumenter for rapportering, herunder månedsrapporter og årsrapport, samt de føringer som ligger i tildelingsbrevet. Strategi- og virksomhetsplan gir et tydelig grunnlag for prioritering, evaluering og rapportering, og er godt forankret i hele organisasjonen.

For å sikre at samfunnsoppdraget utføres på en best mulig måte vektlegger tilsynet at vi

- utfører våre aktiviteter på en riktig måte, og
- utfører de riktige aktivitetene.

Vi utnytter våre ressurser på en slik måte at våre strategiske mål nås, og samtidig i det daglige arbeidet opptrer i tråd med våre kjerneverdier. Saker og andre aktiviteter blir prioritert ut fra der det gis mest merverdi for samfunnet. Forventet effekt veies opp mot forventet ressursbruk. Tilsynets system for virksomhetsrapportering, hvor timer registreres, gir ledelsen viktig styringsinformasjon om ressursbruk. 'Effektivitet' ble tatt inn som ny kjerneverdi i strategiplanen i 2017. Alle prioriterte saker evalueres ut fra kjerneverdiene, ressursbruk og målene våre. Ekstern evaluering er prioritert i 2018 gjennom de tiltakene som er nevnt under del 3.1. Vi evaluerer både prosess og resultat. Slik måler spørreundersøkelsene blant brukergrupper ikke bare omdømme, men også brukereffekter.

Etatsstyring

I dialogen med Konkurransopolitisk avdeling (KPA) i NFD er effektmåling av Konkurransetilsynets arbeid også sentralt. I etatsstyringsmøtene om høsten har dette de siste årene vært et eget tema, og tilsynet rapporterer om effektene, samtidig som det viser kompleksiteten rundt kvantitativ måling av effektene. Dialogen med departementet oppfattes som god og konstruktiv.

Internkontroll og etterlevelse

Strategi- og virksomhetsplanen omfatter hele virksomheten. Hovedmålet '*Godt samspill med omverdenen*' inkluderer ikke bare samarbeid med andre angående konkurransesaker, men også god informasjonssikkerhet, etterlevelse av forvaltningsloven og offentleglova, og riktig implementering av regelverk som EUs nye personvernforordning, GDPR. I tillegg har Konkurransetilsynet et godt og nært samarbeid med andre statlige virksomheter på en rekke fagfelter.

Hovedmålet '*Dyktige medarbeidere i utvikling*' ser på de ansatte som den viktigste ressursen for å utføre våre oppgaver. Kompetansen til hver ansatt angående etterlevelse av regelverk og tilhørende intern praksis er viktig for å oppnå god internkontroll.

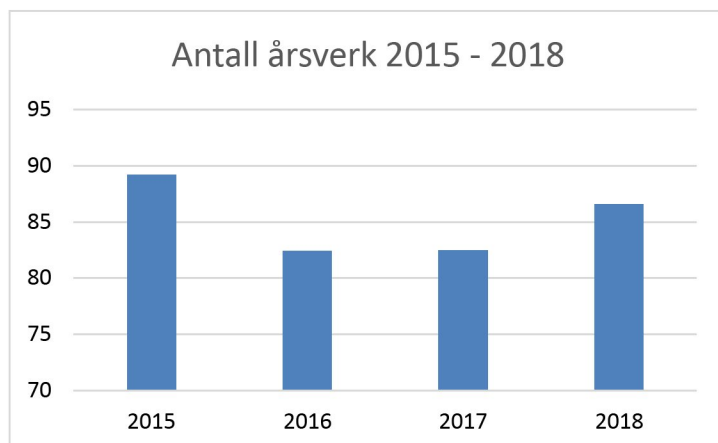
Regelmessig intern rapportering på økonomi og tidsbruk, samt ovennevnte systematisering av prioritering og evalueringer er en viktig del av internkontroll. Konkurransetilsynet vurderer at virksomhetens internkontroll er god. Internkontrollsystemet er godt dokumentert i form av retningslinjer og kontrollerende dokumenter, og omfatter både saksbehandlings- og mer administrative prosesser i hele virksomheten.

4.2 Bemanning

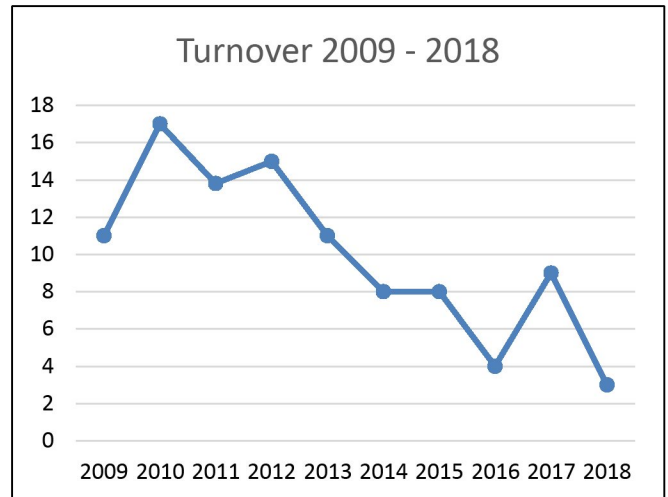
Medarbeiderne er Konkurransetilsynets viktigste strategiske ressurs. Konkurransetilsynets tredje strategiske mål er som sagt '*Dyktige medarbeidere i utvikling*'. Tilsynet arbeider kontinuerlig med å sikre at vi har tilstrekkelig og riktig kapasitet av medarbeidere for å kunne løse samfunnsoppdraget på en god måte. I 2016 var antall årsverk i stabene og markedsavdelingene redusert med ca. 10 prosent i forhold til 2015. Dette var året Konkurransetilsynet flyttet til nye lokaler, mens investeringer og engangskostnader ble tatt over driftsbudsjettet. Det gjorde at enkelte som sluttet ikke ble erstattet med umiddelbar virkning. Over tid ville en

bemanningsreduksjon bety færre igangsatte etterforskningssaker, færre vedtak, og redusert synlighet og avskrekking. I 2017 og 2018 har rekruttering derfor hatt en sentral rolle i tilsynets personalpolitikk. Tilsynet har definert tiltak for å sikre en kontinuerlig rekruttering over lengre tid. En helhetlig rekrutteringsstrategi innebærer blant annet profilering av Konkurransetilsynet som attraktiv arbeidsplass i relevante fora og regelmessig utlysning av stillinger og traineeship. Antall årsverk for jurister og økonomer økte med 3,24 i periode 2016-2018. Konkurransetilsynet rekrutterte 12 nye ansatte i 2017 og ytterligere 9 nye ansatte i 2018. Det forventes derfor en økning av årsverk i 2019. Fra 2019 forventes årsverksantallet å være stabilt fremover.

Det er en økning i antall ansatte med lengre erfaring mens antallet med kort tjenestetid har blitt redusert. I 2018 var antall økonomer og jurister med mer enn fem års erfaring fra tilsynet på 43 prosent.

Kompetansen til våre medarbeidere er ettertraktet i arbeidsmarkedet og vi er opptatt av å beholde våre dyktige medarbeidere. I 2018 var turnover kun på ca. 3 prosent, etter en midlertidig økning i 2017. Tre personer sluttet i tilsynet, alle tilknyttet markedsavdelingene. Vi har hatt en nedgående trend i turnover siden toppen i 2010, når turnover fortsatt var preget av flyttingen fra Oslo til Bergen i årene før. Dette viser at å arbeide i Konkurransetilsynet oppfattes som attraktivt for våre medarbeidere.

I tillegg til bemanningsnivå er det avgjørende at tilsynets medarbeidere har den *riktige* kompetanse for å løse oppgavene. Konkurransetilsynet har svært kompetente medarbeidere, hvorav 11 medarbeidere har doktorgrad, i tillegg til etter hvert mange erfarne jurister, økonomer og andre ansatte med spesialkompetanse, blant annet innenfor kommunikasjon, IT og etterforskning. 88 prosent av ansatte i tilsynet har høyere utdanning på minst bachelorgradsnivå. 71 prosent har høyere utdanning som jurist eller økonom med mastergrad. Elleve ansatte har også doktorgrad.

Utdanning	Totalt	Kvinner		Menn	
Økonomer ⁸	41	18	44 %	23	56 %
Jurister	33	23	70 %	10	30 %
Annen høyere utdanning	17	10	59 %	7	41 %
Utdanning av lavere grad	13	7	54 %	6	46 %
Totalt	104	58	56 %	46	44 %

Utdanningsnivå for ansatte i 2018 (pr 31.12.2018)

Det er fokus på at medarbeidere skal gis anledning til å videreutvikle sin kompetanse, blant annet gjennom deltakelse på kurs og konferanser. Konkurransetilsynet vil fortsette med å sende utvalgte medarbeidere til King's college sin videreutdanning i EU Competition Law. I 2018 økte andel av total ressursbruk for markedsavdelingene og stabene til kompetanseutvikling til 8,5 prosent.

Kompetansetiltak tilpasses behovet for effektiv saksbehandling. Slik har Konkurransetilsynet blant annet styrket kompetanse i prosjektledelse, og en intern gruppe videreutvikler kompetanse innenfor kvantitative metoder. Kompetanseheving innenfor digitalisering har også vært prioritert i 2018.

Per 1.1.2018 hadde Konkurransetilsynet to lærlinger, i henholdsvis IT-fag og kontorlag. Det er planer om nytt lærlingeinntak i løpet av 2019. Markedsavdelingene hadde i løpet av 2018 to økonomistudenter og to jusstudenter på henholdsvis internship- og traineeopphold. Varigheten på oppholdene var på fire uker hver. Tidlig synliggjøring av Konkurransetilsynet som arbeidsplass blant studenter er et viktig mål med disse oppholdene.

⁸ Ekskludert økonomer som er ansatt i administrasjons- og organisasjonsavdeling

4.3 Mangfold og likestilling

IA og HMS

Konkurransetilsynet er en IA-virksomhet og arbeider systematisk med helse, miljø og sikkerhet for å sikre trygge arbeidsforhold og likebehandling. Konkurransetilsynet legger vekt på et arbeidsmiljø som er helsefremmende og preget av trygghet, åpenhet og respekt. Gode resultater innen HMS krever et sterkt engasjement fra ledere og systematisk samarbeid med tillitsvalgte og vernetjenesten. Konkurransetilsynet har gjennomført vernerunder og regelmessige møter i arbeidsmiljøutvalget (AMU) i 2018.

I 2018 var sykefraværet på 6,49 prosent. Dette er høyere enn vår interne målsetting på 4 prosent og også en økning i forhold til sykefraværet i 2017 og 2016 som var på henholdsvis 4,65 prosent og 4,53 prosent. Konkurransetilsynet vil ha et sterkt fokus på sykefraværsoppfølging i tiden framover. Konkurransetilsynet fokuserer på helsetiltak til det beste for den individuelle arbeidstaker og til det beste for virksomheten. Sykefraværet følges opp av ledere med personalansvar og i AMU-møter.

Mangfold og inkluderingsdugnad

Tilsynet har på bakgrunn av nasjonale mål lagt til grunn følgende IA-strategi: "Arbeidsgiver, arbeidstaker, tillitsvalgte og verneombud i Konkurransetilsynet skal arbeide for et godt og inkluderende arbeidsmiljø. For å bidra til felles mål skal arbeidsgiver tilrettelegge for at ansattes individuelle behov med hensyn til den enkeltes forutsetning, livsfase og livssituasjon ivaretas på best mulig måte". Konkurransetilsynet er opptatt av at alle ansatte får anledning til å utvikle sine individuelle og organisatoriske ferdigheter.

Ved intern og ekstern rekruttering legger Konkurransetilsynet vekt på mangfold på arbeidsplassen og oppfordrer kvalifiserte kandidater til å søke – uavhengig av alder, seksuell orientering, kjønn og kjønnsidentitet, funksjonshemming, nasjonal eller etnisk bakgrunn. Særlig ved rekruttering til lederstillinger blir likestillingsprinsippet vektlagt. Tilsynet har flere ansatte med innvandrerbakgrunn og har som mål å øke tallet ved rekruttering. Arbeidstakere som ikke har norsk som morsmål får tilbud om å delta på norskundervisning dekket av arbeidsgiver. Det er ingen endring i tallet på ansatte med innvandrerbakgrunn i 2018. Tilsynet har flere ansatte med nedsatt funksjonsevne der arbeidsoppgaver og ansvar tilrettelegges for den enkelte. Dette skjer i tett dialog mellom den ansatte, nærmeste leder og HR. Et inkluderende tiltak som gjelder tilbud av tjenester til hele befolkning er våre nye nettsider som er universelt utformet. Konkurransetilsynets lokaler er universelt utformet, både for besøkende og ansatte.

Tilsynet viser til supplerende tildelingsbrev nummer 2 for 2018 om regjeringens inkluderingsdugnad og 5 prosent-målet for statlige virksomheter. I tiden etter 1. juli 2018 er det satt i gang rekruttering av færre enn fem ansatte som begynte i tilsynet innen utgangen av året. Tilsynet vil derfor rapportere om resultater av inkluderings tiltak over en lengre måleperiode. Tilsynet har som IA-virksomhet hatt et inkluderingsfokus i sin rekrutterings- og personalstrategi over lengre tid. Vi har satt i gang arbeidet med å ha flere konkrete inkluderings tiltak. I begynnelsen av 2019 vil utlysningstekster tilpasses og det vil arbeides med bevisstgjøring av ledere og tillitsvalgte om inkluderingsmålet. Inkludering vil også være tema på nettverkssamling av for etater underlagt NFD i 2019.

Likestilling på bakgrunn av kjønn

Redegjørelsesplikten for likestilling følger av likestillingsloven § 24 og veileder "Hvordan fremme likestilling og hindre diskriminering". Arbeid med likestilling er viktig for Konkurransetilsynet.

Tabellene er basert på tallmateriale pr. 31 desember 2018 og hentet fra SAP i egen virksomhet.

		Kjønnsbalanse			Gj.snitt månedslønn	
		m%	k%	Totalt (N)	Menn kr	Kvinner kr
Totalt i Konkurransetilsynet	2018	44 %	56 %	104	58462	54066
	2017	47 %	53 %	100	55467	50828
Toppledernivå (Direktør/Avd.dir)	2018	60 %	40 %	10	91102	83024
	2017	75 %	25 %	8	86637	81285
Mellomledernivå (Seniorrådgiver)	2018	20 %	80 %	5	68975	63850
	2017	20 %	80 %	5	66167	61136
Seniorrådgivere	2018	42 %	58 %	59	61118	55372
	2017	47 %	53 %	55	58183	52976
Rådgivere	2018	29 %	71 %	17	42231	42319
	2017	37 %	63 %	19	42590	42955
Førstekonsulenter	2018	60 %	40 %	10	39168	39462
	2017	50 %	50 %	10	37725	35341

Fordeling på stillingskategori, lønn og kjønn

		Antall ansatt Totalt (N)	Deltid pst.		Midlertidig ansatte pst.		Foreldrepermisjon pst.		Legemeldt fravær pst.	
			m	k	m	k	m	k	m	k
Totalt i Konkurransetilsynet	2018	104	0 %	3 %	4 %	2 %	1 %	4 %	3 %	6 %
	2017	100	0 %	5 %	2 %	2 %	2 %	6 %	2 %	6 %

Fordeling permisjon og fravær⁹

I 2018 utgjør kvinner 56 prosent av alle ansatte. 40 prosent av ledelsen er kvinner, dette er en økning på 15 prosent fra 2017. Innenfor de ulike stillingsgruppene er andelen av kvinners lønn tilnærmet lik menns lønn, eller lavere. For toppledelsen utgjør kvinners lønn 91 prosent av menns lønn, og for mellomledere 93 prosent. For seniorrådgivere utgjør kvinners lønn også om lag 91 prosent av menns lønn, som er omtrent likt fra både 2017 og 2016. For kategoriene rådgivere og førstekonsulenter er tilsynet fornøyd å ha oppnådd et likt lønnsnivå for kvinner og menn.

Tiltak for å fremme likestilling

Det vil kunne være variasjoner i antall kvinner i forhold til antall menn, og forskjeller i kvinners lønn i forhold til menns lønn. Tilsynet har fokus på dette og følger opp på følgende måte:

a) Tiltak for å øke antall kvinner i ledende stillinger

Det er en målsetting at toppledelsen skal bestå av minimum 30 prosent kvinner. I 2017 var den på 25 prosent. For 2018 er den derimot økt til 40 prosent da to kvinner har tiltrådt i ledende stillinger i tilsynet.

b) Likelønn mellom menn og kvinner på alle stillingsnivå

Tilsynet har som mål å oppnå likelønn mellom menn og kvinner på alle stillingsnivå. Det er relativt små forskjeller i lønn mellom menn og kvinner med lik erfaring og kompetanse i tilsynet. Det er derfor ikke planlagt eller iverksatt spesielle tiltak på dette området.

c) Sykefravær

I tilsynet har kvinner et høyere sykefravær enn menn. Det vises til tiltak om oppfølging av sykefravær nevnt ovenfor. I tillegg har tilsynet god oppfølging av gravide arbeidstakere. Alle gravide arbeidstakere får tilbud om trepartssamtale inkludert jordmor.

⁹ I tallet er ikke ansatte tatt med som har permisjon uten lønn.

4.4 Arbeidslivskriminalitet

Gode offentlige anskaffelsesprosesser som ivaretar konkurranse på like vilkår, samt bestridelse av arbeidslivskriminalitet er områder Konkurransetilsynet er opptatt av. I alle konkurransegrunnlag som sendes ut, og alle kontrakter tilsynet inngår, er det krav om lønns- og arbeidsvilkår. De samme kravene gjelder i de avtalene som inngås av Bergen kommune på vegne av Konkurransetilsynet. Flere av tilsynets anskaffelser gjelder kjøp av IT- og (andre) konsulenttenester. I 2018 gjennomførte tilsynet for eksempel en anskaffelse av ny publiseringsløsning på internett og av medieovervåkingstjenester. Fokus ved tilsynets anskaffelser er generelt sett ikke bare på pris, men også mye på kompetanse og kvalitet. Anskaffelser som tilsynet gjør er i utgangspunktet ikke av slik art at risikoen for arbeidslivskriminalitet vurderes som høy. Tilsynet har ansatte med spesialkompetanse i innkjøp som veileder og kvalitetssikrer alle anskaffelser, avtaleinngåelser og oppfølging av avtaler. Som følge av implementering av nye personvernsregler i 2018 ble alle leverandøravtaler gjennomgått og der nødvendig supplert med databehandleravtaler. I dialogen med leverandørene er det fokus på ansvarsforhold med deres underleverandører. Også med tanke på sikkerhet har tilsynet en tett oppfølging av leverandører hvor tilsynet krever innsikt i interne prosesser. Dermed vurderer tilsynet at sjansen for å oppdage eventuell arbeidslivskriminalitet eller andre kontraktsbrudd hos leverandører er stor.

4.5 Sikkerhet og beredskap

I utøvelse av sine kjerneoppgaver håndterer Konkurransetilsynet store mengder sensitiv informasjon, herunder forretningshemmeligheter. Dersom slik informasjon kommer på avveie, kan dette være skadelig både for partene og for konkurransen i de berørte markedene. God ivaretagelse av anonymitet for tipser og beskyttelse av informasjon om lempningssøknader er forutsetninger for å kunne etterforske konkurransekriminalitet. På lik linje med andre virksomheter, må Konkurransetilsynet beskytte seg mot dataangrep og svindel, både ved å redusere organisatoriske, menneskelige og teknologiske sårbarheter. Som *statlig* virksomhet er tilsynet i tillegg et ledd i en større kjede, som må beskyttes for ikke å bli brukt for å angripe andre ledd i kjeden. Konkurransetilsynet har derfor stor fokus på sikkerhet. Informasjon er definert som den viktigste verdien som skal beskyttes, og informasjonssikkerhet er en integrert del av virksomheten.

Nasjonalt BEGRENSET Nett ble installert i oktober 2017 og Konkurransetilsynet ble formelt godkjent for å bruke nettet av Nasjonal Sikkerhetsmyndighet (NSM) i 2018. I forbindelse med internkontroll og revisjonen som er krav for installasjon og bruk av nettet, har tilsynet fått en mer helhetlig tilnærming til sikkerhetsarbeidet. Tilsynet implementerte i 2017 et styringssystem for sikkerhet, basert på mal fra NSM. Vi følger tilhørende årshjul og gjennomførte en ny risiko- og sårbarhetsanalyse høsten 2018, som er grunnlag for tiltak i virksomhetsplan for 2019. I 2018 har tilsynet forankret sikkerhetsarbeidet videre hos ledelse og ansatte på en helhetlig måte. Sikkerhetsforum med representanter fra forskjellige fagområder har regelmessige møter for å sikre oppfølging av tiltakene fra handlingsplanen. Sikkerhetsleder kontrollerer sikkerhetsarbeidet fortløpende og rapporterer direkte til konkurransedirektøren. Sikkerhet og beredskap er tema på ledermøter og i etatsstyringsdialogen med departementet. Tilsynet etterlever sikkerhetsloven med forskrifter, også etter ikrafttredelse av revidert sikkerhetslov 1. januar 2019.

Sårbarhetsanalyse og inntrengingstest ble gjennomført i slutten av 2018 av leverandør som tilfredstiller kravene til NSMs kvalitetsordning for hendelseshåndtering. Resultatene av rapporten vil analyseres og eventuelle tiltak iverksettes. I 2019. Det er gjennomført et oppfriskningskurs med ekstern konsulent og to øvelser i krisehåndtering i 2018. Ansatte oppfordres til å melde inn avvik for å avdekke sårbarheter, forbedre rutiner og dermed forebygge kriser. I 2018 ble flere avvik meldt inn enn i 2017. Alle avvik ble fulgt opp, blant annet gjennom oppdatering av retningslinjer eller

informasjonstiltak rettet mot alle ansatte. Konkurransetilsynet deltok i sikkerhetsmånedens regi av NorSIS, og gjennomførte i den forbindelse e-læringskurs for alle ansatte.

Tilsynet har implementert nye personvernregler gjennom et prosjekt som fokuserte på risiko- og konsekvensanalyse, og utarbeidet retningslinjer for håndtering av personopplysninger knyttet til ansatte og eksterne i tråd med ny personopplysningslov av 15.06.2018. Retningslinjer og leverandøravtaler er oppdatert og ansatte har fått opplæring. Personvernregelverket ivaretas per 1. januar 2019 i drift, med personvernombudet i en kontrollerende og rådgivende funksjon.

4.6 Effektivisering

Både eksterne krav og intern fokus på effektivisering er integrert i virksomhetsstyringen. Tilsynet vil herved rapportere kort på enkelttiltak fra 2018. Tilsynet vurderer kontinuerlig, basert på risikovurdering, om det er effektiviseringsgevinster ved å sette ut flere tjenester, og digitalisere saksbehandlingsprosesser videre. Målet med alle tiltak er å skape mest mulig verdi av de tildelte budsjettmidler.

- Tilsynet har satt ut resepsjonstjenester i 2018.
- Tilsynet har implementert en mer automatisert oppfølging av inngåtte avtaler med leverandører.
- Ledergruppen har vedtatt en intern strategi for skyløsninger basert på regjeringens nasjonale strategi. I 2019 vil vi vurdere muligheter for digitale forenklinger ved skyløsninger, etter en helhetsvurdering der sikkerhet er sentral. Implementering av skyløsninger vil bety reduksjon av årlige kostnader for oppgraderinger og 1-på-1-konsulentarbeid. I 2019 vurderer tilsynet oppgradering og overgang til skyløsning av saksbehandlings- og arkivsystemet. Det vurderes samtidig å innføre nytt verktøy for samhandling. En tredje vurdering gjelder implementering av et mer helhetlig virksomhetsstyringssystem som kan koble og analysere relevante data om ressursbruk, saker, HR og økonomi.
- I slutten av 2018 ble ny skybasert publiseringsløsning for hjemmesiden lansert, etterfulgt av nytt intranett i januar 2019. Ny løsning innebærer også en effektivisering for brukergrupper, da informasjon er lettere tilgjengelig og universelt utformet.
- I 2019 planlegges det implementert et digitalt verktøy for å strømlinje medarbeideroppfølging.
- I 2019 gjennomfører tilsynet tiltak innenfor ledelsesutvikling og prosjektstyring. Ledelsesfokus i 2019 er på effektivisering av interne arbeidsprosesser, -metoder og riktig prioritering.
- Tilsynet er aktiv i arbeidsgrupper i flere internasjonale nettverk som fokuserer på effektivitet (International Competition Network og Nordisk nettverk). Tilsynet vil i 2019 jobbe mer med benchmarking mot utenlandske konkurransemyndigheter, for å komme fram til effektiviseringstiltak som er tilpasset virksomhetens art.
- Tilsynet vil se på mulighetene å effektivisere analyse av datakilder for å avdekke konkurransekriminalitet, samt mer effektiv håndtering av store datamengder, bla. gjennom bruk av andre digitale verktøy i etterforskning og saksbehandling.

Raske og effektive saksbehandlingsprosesser er viktig for både partene, samfunnet og tilsynet, og den største gevinsten for felleskapet følger av en mer effektiv håndheving av konkurranseloven. Flere lovbrudd kan avdekkes, mer konkurransekadelig atferd stanses og partenes belastning ved å ha en sak til behandling hos tilsynet reduseres. Konkurransetilsynet har en effektiv fusjonskontroll, der hele 95 prosent av meldte fusjoner blir klarert innen lovens frist for å varsle at vedtak kan bli aktuelt på 25 virkedager. Tilsynet vil arbeide videre med tilrettelegging for god og konstruktiv dialog med partene i alle faser av saksbehandlingen, og tilstreber å behandle også etterforskningssakene så raskt som mulig, samtidig som at det sikres at sakene må være tilstrekkelig utredet før beslutninger fattes.

5 Vurdering av framtidsutsikter

Med resultatene fra 2017 og 2018 er vi i ferd med å bygge en portefølje av saker og aktiviteter som gjør at vi er godt i rute på den veien vi har staket opp i vår strategiske plan frem mot 2021. Vår jobb er og vil være å sikre mest mulig velfungerende markeder, til fordel for forbrukere og næringsliv. Nyere studier har vist at en aktiv konkurransepolitikk ikke bare hindrer utnyttelse av markedsrett i form av høye priser i enkeltmarkeder, men at det også bidrar til økt innovasjon og dermed økt vekst i økonomien totalt sett. Det viser at vårt arbeid øker den totale kaken i samfunnet, og dermed bidrar til at fellesskapets kasse er størst mulig.

Det er flere forhold i og utenfor virksomheten som påvirker vår evne til å løse samfunnsoppdraget på sikt. Derfor er det enkelte områder som vi har særlig fokus på i 2019. For det første må vi ha effektive virkemidler for å avdekke og avskrekke alvorlige former for ulovlig samarbeid. Tall fra effektundersøkelse vi utførte for et drøyt år siden viste at om lag 1/3 av bedriftslederne trodde det foregikk ulovlig samarbeid i sin næring. Dette betyr at det er et stort potensiale i å avdekke konkurransekriminalitet. Undersøkelsen fra 2017, samt en ny undersøkelsen fra 2018 viser at næringslivet ønsker mer informasjon om konkurransereguleringen og tilsynets håndheving. For å avdekke de ulovlige forholdene må vi påvirke og være synlige for brukerne våre på flere måter. Vi vil gjennom flere kanaler informere om regelverket og muligheten for å søke lempning (melde seg og slippe gebyr), blant annet ved foredrag i bransjeforeninger og for offentlige innkjøpere, deltagelse i den offentlige debatt, redaksjonelle innslag og bruk av sosiale medier. Regjeringens mål om å oppfordre til varsling av kritikkverdige forhold i arbeidslivet passer bra med tilsynets mål om å øke antall tips og lempningssøknader. Samtidig fortsetter vi vårt proaktive arbeid med å avdekke karteller. Vi fortsetter med et aktivt oppsøkende arbeid opp mot enkelt næringer, og vi viderefører også et prosjekt for kartellscreening som skal hjelpe oss å finne mulige karteller i utvalgte anbudskonkurranser.

Klageavgjørelsen fra Konkurransklagenemnda i Telenorsaken, som er forventet i juni 2019, vil være den første i en § 11-sak (misbruk av dominerende stilling) siden behandling av Tinesaken i Høyesterett. For at forbudet mot misbruk av dominerende stilling fortsatt skal ha en avskrekkende virkning, vil tilsynet fortsatt prioritere pågående etterforsknings saker og jobbe aktivt for å finne nye saker.

For det tredje er vi opptatt av hvordan vi aktivt kan forberede oss på den stadig økende digitaliseringen. De største globale selskapene, som Google og Facebook, er typisk plattformsselskaper. EU-kommisjonen har tatt en viktig overnasjonal rolle overfor slike globale aktører med stor markedsrett i digitale markeder. Gjennom det europeiske nettverket for konkurransemyndigheter har vi en unik mulighet til å påvirke det overnasjonale håndhevingsarbeidet, som hva angår EU sine vedtak direkte griper inn i det norske markedet. Deltakelse i det internasjonale nettverket gjør det også mulig å ta hjem til Norge ny kunnskap om hvordan vi har mulighet for å gripe inn, for eksempel mot bruk av algoritmer og andre typer mulige konkurransebegrensende virkemidler i den digitale verden. En av årsakene til at digitale aktører har markedsrett er høye etableringshindringer, blant annet er nettverkseffekter og stordata faktorer som påvirker etableringshindringene. For å ivareta interessene til norske brukere, er det avgjørende at vi kontinuerlig vurderer om håndhevingsverktøyet på konkurranseområdet er tilstrekkelig for de utviklingene som skjer. EU-kommisjonen vil levere en rapport om utformingen av konkurransepolitikken i digitale markeder i første del av 2019. Konkurransetilsynet har på sin side tatt initiativet til å arrangere en fellesnordisk workshop i vår 2019 for å styrke kunnskapsgrunnlaget for håndheving rettet mot nettbaserte plattformer for hotellbestilling.

Digitalisering medfører også utfordringer for Konkurransetilsynet ved at ulovlig samarbeid (kartellvirksomhet) kan ta nye former og bli mer utbredt. Blant annet er det trukket frem at digitalisering gjør det mulig for bedrifter å benytte programvarer (prisingsalgoritmer) som overvåker

konkurrenters priser og umiddelbart oppdage og straffe avvik fra et eventuelt samarbeid. Nylig hadde amerikanske og britiske konkurransemyndigheter en sak mot to nettselskaper som hadde blitt enige om å ta i bruk en programvare (praisalgoritme) for å unngå priskonkurranse på produkter de solgte på Amazon. Informasjonsutveksling og lagring skjer også i økende grad basert på plattformer i skyen, som ikke uten videre er tilgjengelig ved bevissikringer, eller beslaglagt materiale ligger på servere i utlandet.

Samtidig vil digitalisering og bruk av nye elektroniske hjelpemidler gi nye muligheter for Konkurransetilsynet. Vi vil i tiden fremover vurdere ny teknologi for driften vår. Ett eksempel er såkalt web scraping, et digitalt verktøy som kan benyttes både i etterforskningssaker og i fusjonssaker, som nylig er tatt i bruk, og som vi fremover vil benytte enda mer aktivt. I 2019 undersøker tilsynet om flere digitale verktøyer kan anvendes. Vi har blant annet tett kontakt med engelske og danske konkurransemyndigheter for å utveksle erfaringer. Britene har etablert en egen enhet for 'data science', og utviklet en programvare som offentlige innkjøpere kan laste ned for å identifisere mulig anbudssamarbeid. EU-kommisjonen har konkludert med at kunstig intelligens (AI) nå er modent for å ta i bruk i etterforskningssammenheng, og har etablert en arbeidsgruppe for å utforske mulighetene og utveksle erfaringer i rammen av ECN-samarbeidet. Ikke bare internasjonalt, men også i Norge er det flere myndigheter som ser på digitalisering av etterforskningsmetoder, og tilsynet ser i økende grad på synergieffektene av å samarbeide med andre organer i bekjempelse av økonomisk kriminalitet.

Konkurransforholdene i dagligvare- og matmarkedene påvirker norske forbrukere i stor grad. Konkurransetilsynet har hatt dette som et prioritert område i mange år. Vi er bekymret for svak konkurranse mellom dagligvarekjedene, og følger opp fjorårets bevissikring mot de fire kjedene for å avdekke om det har forekommet utveksling av informasjon på en måte som innebærer en overtredelse av forbudet mot ulovlig samarbeid. Innsatsen på dette markedet vil intensiveres på bakgrunn av departementets oppfølging av Stortingets vedtak om å fremme forslag til tiltak som kan fremme konkurransen i dagligvaremarkedet. Konkurransetilsynet vil mellom annet vurdere forskjeller i innkjøpsbetingelser til de store dagligvarekjedene og om dette eventuelt kan innebære at konkurransen svekkes til ulempe for forbrukerne.

For det femte vil vi fortsatt være aktive for å utvide konkurransearenaen. Gjennom våre omdømmeundersøkelser fra 2017 og 2018, der ca. 3500 bedriftsledere samt over 200 respondenter fra forvaltningssektoren og næringslivsrepresentanter svarte, fikk vi inn en rekke innspill på offentlige reguleringer som oppfattes som konkurransehemmende. Disse innspillene vil danne utgangspunkt for initiativ vi tar for å fremme økt konkurranse i utvalgte næringer. Vi vil fortsatt være aktive i debatten om markeder der verken regulering eller konkurranse er tilfredsstillende, som drosjemarkedet, bokmarkedet og reglene knyttet til primærnæringene. Videre vil vi og være aktive i markeder der kundene har behov for mer informasjon for at konkurransen skal fungere effektivt. Ett eksempel er drivstoffmarkedet, men også andre markeder kan aktualiseres i løpet av 2019.

Konkurransetilsynet ser imidlertid tegn på at utviklingen av konkurransearenaen ikke alltid går i riktig retning. Enkelte næringer – i Norge så vel som i Europa – ønsker å utvide unntak fra konkurranseloven, noe som kan svekke innovasjon og effektivitet, og være til ulempe for forbrukerne. Det er også eksempler på at uheldige erfaringer med enkelte offentlige anbudskonkurranser brukes som argument *mot* anbudsinsittuttet heller enn til å *lære* for fremtidige anbudskonkurranser, kontraktsutforming og håndheving av kontraktsinnhold. Resultatet kan bli at det blir mindre penger igjen til å finansiere øvrige offentlige velferdstjenester. Én av våre største utfordringer er å formidle til lovgivere spesielt og forvaltning generelt at mindre hensyn til konkurranse innebærer et tap for samfunnet, og at konkurransehensyn ikke er i konflikt med andre hensyn, men er et virkemiddel for fellesmålet om effektiv bruk av samfunnets ressurser.

Vi vil i løpet av 2019 få mulighet for styrket håndheving. Den nordiske samarbeidsavtalen på konkurranseområdet vil ventelig tre i kraft i løpet av 2019. Det gir større mulighet for å samarbeide

med andre nordiske konkurransemyndigheter, for eksempel om bevissikring. Dette vil for eksempel bety at vi har større mulighet for å etterforske et foretak med hovedkontor i et annet nordisk land som vi mistenker har brutt konkurranseloven i Norge. Konkurransetilsynet er imidlertid bekymret for at rammene for håndhevingssamarbeid direkte mellom konkurransemyndighetene i EØS-området har begrensinger som kan føre til at alvorlig konkurransekriminalitet ikke blir effektivt etterforsket og sanksjonert, ei heller at forbrukere og bedrifter som har blitt skadet av slik ulovlig samarbeid kan søke erstatning for skade uansett hvor i EØS-området skadevirkningene har sitt opphav. Konkurransetilsynet vil arbeide for at det åpnes for et samarbeid med EU-land utenfor Norden tilsvarende det nordiske samarbeidet.

I 2019 vil vi fortsatt fokusere på å bli mer effektive. Avbyråkratiserings- og effektivitetsreformen forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører tiltak for å bli mer effektive. Som omtalt i leders beretning, ser Konkurransetilsynet effektiviseringsarbeidet i et flerårig perspektiv. Konkurransetilsynet har gjennomført flere tiltak for å redusere administrative kostnader, som omtalt i del 4, men de største gevinstene for samfunnet ligger i effektivisering av saksbehandling. En forutsigbar saksbehandlingsprosess med tidlige avklaringer sparer både tilsynet og næringslivet for ressurser. Sparte ressurser for tilsynet kan brukes til å avdekke flere brudd på konkurranseloven, både i flere forskjellige markeder og av flere forskjellige typer lovbrudd. Vi får gode tilbakemeldinger fra omverdenen på vår fusjonskontroll, ved at vi klarer mange foretakssammenslutninger tidlig og informerer partene underveis i prosessen. I etterforskningssaker har vi iverksatt tiltak. Vi ønsker å være åpne med partene, og vi vurderer tiltak for å kunne redusere tids- og ressursbruken på den type saker. En stor utfordring er økte datamengder både i fusjons- og etterforskningssaker. Tilsynet har fokus på å ha de riktige ressursene og bruke effektive verktøy til å behandle disse datamengdene. Ett tiltak fra 2018 som vi forventer resultater av i nærmeste fremtid er styrking av etterforskningsstab med IT-kompetanse og -ressurser. For at tilsynet skal kunne håndheve konkurranseloven effektivt i fremtiden, er videre digitalisering av saksbehandlingsmetodene en forutsetning. Dette medfører et behov for å vurdere ny kompetanse, organisering og arbeidsmetoder.

6 Årsregnskap

6.1 Ledelseskommentarer

Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten, rundskriv R-115 fra Finansdepartementet og krav fra NFD i instruks for økonomistyring. Regnskapet gir et dekkende bilde av Konkurransetilsynets disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

Vurdering av vesentlige forhold

I 2018 har Konkurransetilsynet disponert tildelinger tilsvarende 112,864 mill kr. I tildelingen er det inkludert overført beløp fra 2017 på 2,98 mill kr.

Etter en periode i 2016-2017 med engangskostnader knyttet til flytting til nye lokaler, har Konkurransetilsynet i 2017-2018 hatt fokus på rekruttering av nye medarbeidere for å styrke vår kjernevirksomhet. Vi har økt antall årsverk fra 82,5 i 2017 til 86,6 i 2018. Samtidig har vi redusert utgifter til drift betydelig. Lønnsandel av samlede driftskostnader har gått opp 7,6 prosent fra 2017 til 2018. Det forventes også en økning av årsverk og lønnskostnader i 2019.

Rapporterte utgifter til drift og investeringer for Konkurransetilsynet summerte seg til 107,86 mill kr, hvorav utbetalinger til lønn og sosiale utgifter utgjør 80,71 mill kr.

Konkurransetilsynet har inntektsført 8,2 mill kr knyttet til overtredelsesgebyr.

Konkurransetilsynet vil søke om overføring av ubrukt bevilgning på post 01 i 2018 på 5,003 mill kr til 2019. Mindreforbruket henger i vesentlig grad sammen med forskyvning av planlagte investeringer, vakanser i forbindelse med avgang av ansatte og nyansatte, samt økning i refusjoner som følge av langtidssykfravær jf. omtale i pkt. 4.2 i årsrapporten.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for Konkurransetilsynet samt Det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen forventes å foreligge innen mai 2019.

Konkurransetilsynet forvalter det alminnelige prisreguleringsfondet, et tilskuddsfond som kan benyttes til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. I forvaltningen er vi styrt av retningslinjer for tildeling av midler fra Det alminnelige prisreguleringsfond av 27. mai 2014 fra NFD og forskrift om Det alminnelige prisreguleringsfond. Viser til vedlegg 1 og 2 angående omtale og årsregnskap for dette.

Bergen, 21. februar 2019

Lars Sørgard
konkurransedirektør

6.2 Prinsippnote

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av november 2016 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorrapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret
- c) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp
- d) Regnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet

Oppstillingene av bevilgnings- og artskontorrapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen "*Netto rapportert til bevilgningsregnskapet*" er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekkrettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som Konkurransetilsynet har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorrapporteringen

Oppstillingen av artskontorrapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorrapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2018

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling	Regnskap 2018	Merutgift (-) og mindreutgift
0911	Driftsutgifter	01	Driftsutgifter	A,B	112 864 000	107 861 312	5 002 688
0900	NFD - spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	0	255 721	
1600	Spesielle driftsutgifter	21	Spesielle driftsutgifter	A,B	0	198 775	
1633	Nettoordning for mva i staten	01	Driftsutgifter		0	2 493 974	
<i>Sum utgiftsført</i>					112 864 000	110 809 782	
Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst		Samlet tildeling	Regnskap 2018	Merinntekt og mindreinntekt(-)
3911	Refusjoner og andre inntekter, Konkurransetilsynet	03	Ymse		200 000	126 100	-73 900
3911	Lovbruddsgebyr	86	Ymse		3 500 000	8 200 000	4 700 000
5309	Tilfeldige inntekter - ymse	29	Ymse		0	129 236	
5700	Arbeidsgiveravgift	72	Arbeidsgiveravgift		0	10 201 951	
<i>Sum inntektsført</i>					3 700 000	18 657 288	
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet						92 152 494	
Kapitalkontoer							
60046801	Norges Bank KK /innbetalinger					14 462 904	
60046802	Norges Bank KK/utbetalinger					-106 017 534	
715810	Endring i mellomværende med statskassen					-597 864	
<i>Sum rapportert</i>						0	
Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)							
					31.12.2018	31.12.2017	Endring
715810	Mellomværende med statskassen				-3 086 864	-2 489 000	-597 864

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter			
Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
091101	2 980 000	109 884 000	112 864 000

Konkurransetilsynet har i 2018 disponert en samlet tildeling på kr 112,864 mill.

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Merutgift(-)/ mindre utgift	Merutgift(-)/ mindreutgift etter avgitte belastnings-fullmakter	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten
091101	5 002 688	5 002 688	5 002 688	5 494 200	5 002 688

Mottatte belastningsfullmakter

Nærings- og fiskeridepartementet ga Konkurransetilsynet i brev av 11.01.2018 en belastningsfullmakt på inntil 256 000 kroner for 2018 til dekning av kostnader forbundet med arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Kostnadene ble belastet direkte på kap. 0900 Nærings- og fiskeridepartementet, post 21 "Spesielle driftsutgifter".

255 721 kroner ble belastet fullmakten i 2018.

Finansdepartementet ga Konkurransetilsynet i brev av 14.05.2018 en belastningsfullmakt på inntil 198 775 kroner for 2018 til dekning av kostnader forbundet med arbeidsgruppe om "Like konkurransevilkår for private og offentlig aktører". Kostnadene ble belastet direkte på kap. 1600 finansdepartementet, post 21 "Spesielle driftsutgifter".

198 775 kroner ble belastet fullmakten i 2018.

Fullmakt til å bruke standard refusjoner av lønnsutgifter til overskride utgifter

Refusjoner av lønn på totalt 4,079 mill. kr er nettoført i driftsutgiftene.

Mulig overførbart beløp

Kapittel 0911 post 01 kr 5 002 688

Oppstilling av artskontorrapporteringen 31.12.2018

	Note	2018	2017
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra gebyrer	1	0	0
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
Salgs- og leieinntekter	1	126 100	159 700
Andre inntekter	1	0	376 256
<i>Sum inntekter fra drift</i>		126 100	535 956
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	80 713 843	75 021 560
Andre utbetalinger til drift	3	26 324 527	33 556 493
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		107 038 370	108 578 054
Netto rapporterte driftsutgifter		106 912 270	108 042 098
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetaling av finansinntekter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	1 273 487	3 686 942
Utbetaling til kjøp av aksjer	5,8B	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	3 951	144
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		1 277 438	3 687 087
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		1 277 438	3 687 087
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.	6	8 200 000	12 660 000
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		8 200 000	12 660 000
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
Utbetalinger av tilskudd og stønader	7	0	0
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Grupplivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		129 236	120 577
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		10 201 951	9 318 696
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		2 493 974	3 925 333
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-7 837 214	-5 513 939
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		92 152 494	93 555 245
Oversikt over mellomværende med statskassen			
Eiendeler og gjeld		2018	2017
Fordringer		331 459	260 476
Kasse		0	0
Bankkontoer med statlige midler utenfor Norges Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-3 399 532	-2 849 728
Skyldige offentlige avgifter		-19 939	-17 737
Annen gjeld		1 148	117 989
Sum mellomværende med statskassen	8	-3 086 864	-2 489 000

Note 1 Innbetalinger fra drift

	31.12.2018	31.12.2017
<i>Salgs- og leieinnbetalinger</i>		
Eksterne refusjonsinntekter	108 100	147 200
Diverse tilfeldige inntekter	18 000	12 500
Sum salgs- og leieinnbetalinger	126 100	159 700
<i>Andre innbetalinger</i>		
Salg av utrangert materiell, avgiftsfritt	0	376 256
Sum andre innbetalinger	0	376 256
Sum innbetalinger fra drift	126 100	535 956

Note 2 Utbetalinger til lønn

	31.12.2018	31.12.2017
Lønn	66 878 132	61 814 910
Arbeidsgiveravgift	10 201 951	9 318 696
Pensjonsutgifter	7 653 464	6 958 046
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-4 079 412	-3 420 102
Andre ytelser	59 708	350 011
Sum utbetalinger til lønn	80 713 843	75 021 560
Antall årsverk:	86,6	82,5

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	31.12.2018	31.12.2017
Husleie	11 919 506	16 641 769
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	115 708	909 926
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	2 165 464	4 788 753
Reparasjon og vedlikehold av maskiner, utstyr mv.	128 132	154 540
Mindre utstyrskaffelser	121 994	105 056
Leie av maskiner, inventar og lignende	2 455 698	2 421 600
Kjøp av fremmede tjenester	2 208 129	1 906 002
Reiser og diett	3 427 843	3 031 108
Øvrige driftsutgifter	3 782 052	3 597 738
Sum andre utbetalinger til drift	26 324 527	33 556 493

Konkurransetilsynet flyttet i 2017 inn i nye lokaler og hadde i den forbindelse ekstraordinære kostnader knyttet til tilbakeføring av gamle lokaler, samt en periode med dobbel husleie.

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

	31.12.2018	31.12.2017
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	0	0
Valutagevinst	0	0
Annen finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	0	0

	31.12.2018	31.12.2017
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	3 951	144
Valutatap	0	0
Annen finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	3 951	144

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

	31.12.2018	31.12.2017
<i>Utbetaling til investeringer</i>		
Immaterielle eiendeler og lignende	145 290	0
Tomter, bygninger og annen fast eiendom	0	0
Beredskapsanskaffelser	0	0
Infrastruktureiendeler	0	0
Maskiner og transportmidler	0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende	1 128 196	3 686 942
Sum utbetaling til investeringer	1 273 487	3 686 942

	31.12.2018	31.12.2017
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		
Kapitalinskudd	0	0
Obligasjoner	0	0
Investeringer i aksjer og andeler	0	0
Sum utbetaling til kjøp av aksjer	0	0

Note 6 Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten

	31.12.2018	31.12.2017
Gebyrer som ikke inngår som driftsinntekt	8 200 000	12 660 000
Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten	8 200 000	12 660 000

Konkurransetilsynet krevde i 2018 inn overtredelsesgebyr på kr 3 500 000 fra H. Aschehoug & Co W. Nygaard AS og til sammen kr 4 700 000 fra El-Proffen AS, Lysteknikk Elektroentreprenør AS, Elektro Nettverk Service AS, Arkel Asker og Bærum AS, Hoel Elektro AS og Røa Elektriske AS.

Størrelsen på regnskapsførte gebyrer vil variere vesentlig fra år til år iht. til antall saker og sakenes egenart.

Note 7 Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten

	31.12.2018	31.12.2017
Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten	0	0

Note 8 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen.

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2018	31.12.2018	
	Spesifisering av <u>bokført</u> avregning med statskassen	Spesifisering av <u>rapportert</u> mellomværen de med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler			
Investeringer i aksjer og andeler	0	0	0
Obligasjoner	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidler			
Kundefordringer	207 260	0	207 260
Andre fordringer	331 459	331 459	0
Bankinnskudd, kontanter og lignende	0	0	0
<i>Sum</i>	538 719	331 459	207 260
Langsiktig gjeld			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld			
Leverandørgjeld	-269 478	0	-269 478
Skyldig skattetrekk	-3 399 532	-3 399 532	0
Skyldige offentlige avgifter	-19 939	-19 939	0
Annen kortsiktig gjeld	1 148	1 148	0
<i>Sum</i>	-3 687 801	-3 418 323	-269 478
Sum	-3 149 082	-3 086 864	-62 218

Beløpet under kundefordringer på kr 207 260 er ved en feiltagelse bokført som andre fordringer, det er likevel fremstilt i denne oppstillingen som kundefordringer. Dette vil bli korrigert i 2019.

Vedlegg 1 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Årsregnskap

1 Ledelseskommentar

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet i 1941 med sikte på å få til disposisjon av prisutjevningssmidler som ikke var knyttet til bestemte bransjer, men som kunne brukes til prisnedskrivning eller for å hindre prisstigning der det ikke var praktisk å gjennomføre spesielle utjevningsordninger. Fondet var hjemlet i daværende prislovens § 25 og vedtektene er gitt ved kgl. res. av 22. desember 1950. Prislovens § 25 ble endret i 1991 ved at det bla. ble gitt anledning til å bruke midler av fondet til andre formål enn prisreguleringstiltak. Konkurransetilsynet har siden 1999 vært fondets sekretariat og regnskapsfører. Ved overtakelse hadde fondet pr 31. desember en kontantbeholdning på 21,8 mill. kr. og renteinntekter på 1,3 mill. kr. Nærings- og fiskeridepartementet vedtok i 2014 nye retningslinjer for fondet. Det er vedtatt at fondet på sikt skal avvikles, og fondet ble omgjort til tilskuddsfond. Det følger av retningslinje at midlene kan benyttes til å gi tilskudd til forskning om konkurranseforhold og pris- og konkurransepolitiske virkemidler. Fondet er regulert av nevnte retningslinje, Økonomiregelverkets bestemmelser kap. 3 og 6 og forskrift nr. 4316 av 24. januar 1992 om det alminnelige prisreguleringsfond.

Gjennom 2018 høstet vi resultater fra prosjekter som ble tildelt midler i 2015-2017. Som eksempler nevnes prosjekt om prisparitetsklausuler, kartell, avhjelpende tiltak i fusjoner, vertikale relasjoner og webportaler. Videre pågår det bla. prosjekter som tar sikte på å måle direkte effekter av konkrete fusjonsvedtak fattet av Konkurransetilsynet. Tildeling av forskningsmidler styrker den konkurransefaglige forskningen, og tilrettelegger for kunnskapsdeling mellom tilsynet og akademien. Etter hvert som forskningsprosjekter ferdigstilles og rapporter publiseres blir forskningsarbeidet mer synlig. Tilsynet har iverksatt flere tiltak for økt synliggjøring av forskningsbidragene.

I januar 2018 ble det tildelt nærmere 4,291 mill. kr til forskningsprosjekter 2018-2019. Utbetalte midler i 2018 er på kr 4,42 mill. kr. Ved utgangen av 2018 er beholdningen 12,399 mill. kr. Konkurransetilsynet utlyste i oktober forskningsmidler for 2019-2020. I januar 2019 tildelte tilsynet 4,8 mill. kr til fem prosjekter innen konkurranserett og -økonomi. 11,98 mill. kr av resterende beholdning er tildelt prosjekter, inkludert tildelingen kunngjort i januar 2019. Beløpet til en evt. siste tildeling er avhengig av gjennomføring og sluttregnskap av pågående prosjekter. Aktuelle prosjekter er omtalt i vedlegg, samt Konkurransetilsynets årsrapport del 3.

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten og krav fra NFD i retningslinjen for fondet. Jeg mener regnskapet gir et dekkende bilde av de disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld som fondet har. Riksrevisjonen er ekstern revisor og bekrefter årsregnskapet for det alminnelige prisreguleringsfondet. Årsregnskapet er ikke ferdig revidert per dags dato, men revisjonsberetningen, som også vil gjelde regnskapet for Konkurransetilsynet, antas å foreligge innen mai 2019. Beretningen er ikke offentlig fram til Stortinget har mottatt Dokument 1 fra Riksrevisjonen, men vil bli publisert på Konkurransetilsynet sine nettsider så snart dokumentet er offentlig.

Bergen, den 21. februar 2019

Lars Sørsgård
konkurransedirektør

2 Oppstilling av bevilgningsrapportering med noter

Prinsippnote for bevilgningsrapportering

Årsregnskap for det alminnelige prisreguleringsfondet er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten ("bestemmelsene"). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.6 og Finansdepartementets rundskriv R-115 av 24. november 2016, punkt 8.

Det alminnelige prisreguleringsfondet ble opprettet ved avsetning av avgifter som følge av prisregulering. Fondet er gruppert til å være et B2.3 fond, et fond med midler som ikke kan regnes som aktiva i kapitalregnskapet, men som statlige myndigheter har rett til å disponere. Det alminnelige prisreguleringsfondet er en formuesmasse (kapital) som regnskapsmessig er adskilt fra statens øvrige midler, og der anvendelsen er bundet til et nærmere fastsatt formål med varighet utover ett budsjettår. Fond har en forenklet rapportering til statsregnskapet. Betalingsformidling skal skje gjennom statens konsernkontoordning og likvidene skal oppbevares på oppgjørskonto i Norges Bank. Beholdninger på oppgjørskonti overføres til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Øvre del av oppstillingen viser hva som er rapportert i likvidrapporten til statsregnskapet. Likvidrapporten viser fondets saldo og endringer i perioden på fondets oppgjørskonto i Norges Bank. Alle finansielle eiendeler og forpliktelser som fondet er oppført med i statens kapitalregnskap, vises i oppstillingens nedre del.

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2018

Beholdninger rapportert i likvidrapport	Note	Regnskap 2018
Inngående saldo på oppgjørskonto i Norges Bank		16 753 094
Endringer i perioden		-4 353 932
<i>Sum utgående saldo oppgjørskonto i Norges Bank</i>		12 399 162

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet 31.12.18

Konto	Tekst	Note	2018	2017	Endring
811502	Beholdninger på konto(er) i Norges Bank		12 399 162	16 753 094	-4 353 932

*Note A utarbeides ikke for det alminnelige prisreguleringsfondet på bakgrunn av at det er ikke blir gitt tildelinger over statsbudsjettet til fondet. Det er kun årlige renteinntekter som blir bokført som inntekter til fondet.

3 Oppstilling av fondsregnskap med noter

Prinsippnote til årsregnskapet

Det alminnelige prisreguleringsfondet har regnskapsførrnummer 811502 og oppgjørskonto 0677 6014 3695 i Norges Bank. Fondsregnskapet tilsvarer oppstillingen av virksomhetsregnskapet i årsregnskapet for statlige virksomheter. Fondsregnskapet er utarbeidet etter kontantprinsippet. Det innebærer at inntektene (overføringer til fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er innbetalt. Utgifter (overføringer fra fondet) vises i oppstillingen av resultatet når de er utbetalt.

Resultatoppstillingen inneholder alle overføringer til og fra fondet i regnskapsåret. Periodens resultat er forskjellen mellom overføring til fondet og overføring fra fondet og resultatet viser netto endringer i fondskapitalen. Resultatet er overført til opptjent fondskapital i balanseoppstillingen.

Kapitalinnskudd eller tilbakebetaling av kapitalinnskudd i fondet blir ikke vist i resultatoppstillingen, men blir ført direkte i balansen mot innskutt fondskapital.

Oppstilling av resultat for PF 2018	Note	2018	2017
<i>Overføringer til fondet</i>			
Overføringer fra andre statlige regnskap	1	68 284	77 742
Sum overføringer til fondet		68 284	77 742
<i>Overføringer fra fondet</i>			
Overføringer til andre statlige regnskap	2	4 422 216	2 277 914
Sum overføringer fra fondet		4 422 216	2 277 914
Resultat for perioden		-4 353 932	-2 200 172
Disponering			
Overføring av resultat for perioden til opptjent fondskapital		-4 353 932	-2 200 172

Oppstilling av balanse for PF 2018	Note	2018	2017
<i>Eiendeler</i>			
Oppgjørskonto i Norges Bank		12 399 162	16 753 094
Sum eiendeler		12 399 162	16 753 094
<i>Fondskapital og gjeld</i>			
Innskudd fondskapital	3	21 800 000	21 800 000
Opptjent fondskapital	3	-9 400 838	-5 046 906
Sum fondskapital og gjeld		12 399 162	16 753 094

Note 1

Fondets inntekter består av renteavkastning på beholdningen i Norges Bank. Dette er vist i linjen overføringer fra andre statlige regnskap med kr 68 284.

Note 2

Det er gjort utbetalinger til prosjekter hos følgende tilskuddsmottakere i 2018:

Mottaker	Beløp
Samfunns-og Næringslivsforskning AS	2 188 007
Universitetet i Bergen	85 844
Uni Research AS	1 033 000
Oslo Economics AS	612 500
Universitetet i Oslo	15 365
Copenhagen Economics	487 500
Sum tilskuddsutbetaling 2018	4 422 216

Note 3

Ved overtakelse som sekretariat for fondet i 1999 hadde fondet pr 31.12 en kontantbeholdning på kr 21,8 mill. Renteinntektene var på kr 1,3 mill. Opptjent fondskapital er renteavkastning og utbetalinger i perioden fra overtakelse av fondet. Ved utbetalinger fra fondet kan det benyttes både renter og innskutt kapital

Vedlegg 2 - Det alminnelige prisreguleringsfondet - Rapportering på prosjekter

Konkurransetilsynet har siden 2014 utlyst forskningsmidler hver høst, der siste utlysning ble gjennomført høsten 2018. I det følgende gis en overordnet oversikt over prosjektporteføljen med aktivitet i 2018, samt presentasjon av nye prosjekter som etter siste utlysning høsten 2018 har fått tildelt forskningsmidler for 2019/2020. Fullstendig oversikt over tildelinger og prosjektrapporter er tilgjengelig på Konkurransetilsynets hjemmesider^{10,11}.

Avsluttede prosjekt i 2018

SNF v/ Hans Jarle Kind: Competition policy and strategy: The interplay between consumers, upstream and downstream market players

Prosjektet fikk ved vedtak V2015-36 tildelt 391.250 kr for 2016 og 413.750 kr for 2017. Et hovedmål for prosjektet var å analysere motivasjonen for og konsekvensene av dagligvarekjedenes integrering oppstrøms mot distribusjonstjenester (transport og logistikk). Videre analyseres konsekvensene av oppstrømpartnerskap mellom to eller flere kjeder. Prosjektet omhandler også effekt på konkurransen av dagligvarekjedenes bruk av lojalitetsprogrammer. Prosjektet har resultert i tre arbeidsnotater. I tillegg er det skrevet tre kronikker/innlegg, og prosjektarbeider har blitt presentert på flere konferanser.

Raising rivals' cost or improving efficiency – an exploratory study of managers' views on backward integration in the grocery market

Hanna Skjervheim Bernes, Isabell Marie Flo, Øystein Foros og Hans Jarle Kind.

Publisert i Journal of Revenue and Pricing Management, 2018.

Upstream Partnership among Competitors when Size Matters

Øystein Foros og Hans Jarle Kind.

Individuelle priser i dagligvaremarkedet – et fangens dilemma?

Øystein Foros, Hans Jarle Kind og Frode Steen.

Publisert i Magma.

Uni Rokkansenteret v/ Tommy Staahl Gabrielsen: Issues in Competition Policy

Uni Rokkansenteret fikk ved vedtak V2015-4 tildelt 1.200.000 kr for 2015 og 800.000 kr for 2016 til prosjektet "Issues in competition policy". Prosjektet består av flere delprosjekt og omhandler vertikale relasjoner, avhjelpende tiltak i fusjoner og prisingsstrategier, samt analyse av kartellatferd. Prosjektet har resultert i fem artikler:

When Should Retailers Use a Category Captain

Tommy Staahl Gabrielsen, Bjørn Olav Johansen og Greg Shaffer.

When should Retailers Accept Slotting Allowances

Tommy Staahl Gabrielsen, Bjørn Olav Johansen and Greg Shaffer.

Fusjonskontrollen og avhjelpende tiltak under nasjonal og lokal prising

Tommy Staahl Gabrielsen and Bjørn Olav Johansen.

Publisert i Samfunnsøkonomen.

---

¹⁰ <https://konkurransetilsynet.no/forskning/forskningsmidler/>

¹¹ Et prosjekt om konkurranseloven § 10 ved Universitetet i Bergen som tidligere hadde fått tildelt midler ble avsluttet uten at det har blitt utbetalt midler.

Live Cartels

Tommy Staahl Gabrielsen og Frode Steen.

Double Marginalization and the Cost of Shelf Space

Tommy Staahl Gabrielsen, Bjørn Olav Johansen og Greg Shaffer.

SNF v/Bjørn Olav Johansen: "Web portals"

Prosjektet "Web portals" fikk ved vedtak V2015-16 tildelt 525.500 kr for 2015 og 602.000 kr for 2016. I prosjektet studeres web-portaler, MFN klausuler og trussel om "single homing", samt mulige effektivitetsgrunner for å benytte MFN. Prosjektet har resultert i to artikler:

Substitution Between Online Distribution Channels: Evidence from the Oslo Hotel Market

Arthur Cazaubiel, Morgane Cure, Bjørn Olav Johansen, og Thibaud Vergé.

Platform Price Parity Clauses with Direct Sales

Bjørn Olav Johansen og Thibaud Vergé.

NHH v/ Morten Sæthre: "Competition and development of productivity in the retail sector"

Prosjektet ble ved vedtak V2015-20 tildelt 130.000 kr for 2015 og 90.000 kr for 2016. Prosjektet har hatt som formål å studere hvordan konkurranse og produktivitet påvirker hverandre i et dynamisk perspektiv. Prosjektet har resultert i to artikler:

On the Effect of Parallel Trade on Manufacturers' and Retailers' Profits in the Pharmaceutical Sector

Pierre Dubois og Morten Sæthre.

Revise and resubmit – *Econometrica*.

Quality Regulation and Competition: Evidence from Pharmaceutical Market

Juan Pablo Atal, Jos'e Ignacio Cuesta og Morten Sæthre.

SNF v/ Kurt Brekke: "Competition in hospital markets"

Prosjektet fikk ved vedtak V2015-13 tildelt 783.250 kr for 2015 og 708.000 kr for 2016. Prosjektet har analysert ulike problemstillinger knyttet til konkurranse mellom tilbydere av helsetjenester. Prosjektet har resultert i fire artikler:

How does the type of remuneration affect physician behaviour? Fixed salary versus fee-for-service

Kurt R. Brekke, Tor Helge Holmås, Karin Monstad og Odd Rune Straume.

Revise and resubmit - *American Journal of Health Economics*.

Hospital Competition in the National Health Service: Evidence from a Patient Choice Reform

Kurt R. Brekke, Chiara Canta, Tor Helge Holmås, Luigi Siciliani og Odd Rune Straume.

Under review - *Journal of Public Economics*.

Hospital Mergers with Regulated Prices

Kurt R. Brekke, Luigi Siciliani og Odd Rune Straume.

Competition and physician behaviour: Does the competitive environment affect the propensity to issue sickness certificates?

Kurt R. Brekke, Tor Helge Holmås, Karin Monstad, Odd Rune Straume.

Revise and resubmit - *Journal of Health Economics*.

SNF v/ Øivind Anti Nilsen: "Banking markets: Local competition and risk taking"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-4 tildelt 154.000 kr for 2017 og 392.000 kr for 2018. Prosjektet har vurdert effekten av konkurranse på risikotaking i banksektoren, herunder om konkurranse forårsaker at banker tar mer risiko. Prosjektet har resultert i én artikkel, som blant annet har blitt presentert ved Goethe University Frankfurt.

Competition in local bank markets: risk taking and loan supply

Chiara Canta, Øyvind A. Nilsen og Simen Ulsaker.

Prosjektet har også resultert i masteroppgaven "*Proximity in Bank-Borrower Relationships - Are small and newly established firms hit harder by bank branch closures?*" av Ragnhild Grønn Johannessen og Frida Lobenz Skarstein. Masteroppgaven er utgitt ved SNF som Arbeidsnotat 04/2018. Arbeidet vant pris for beste masteroppgave ved Institutt for samfunnsøkonomi ved Norges Handelshøyskole 2017-2018, og ble i den forbindelse presentert ved instituttet.

SNF v/ Hans Jarle Kind: "New aspects of competition in media and network markets: implications for competition policy?"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-3 tildelt 565.500 kr for 2017 og 823.500 kr for 2018. I prosjektet søkes det å utvide eksisterende modeller for å tillate konkurranse både om konsumenter og annonsører, og analysere implikasjoner for konkurranse- og fusjonspolitik. Prosjektet har resultert i to akademiske artikler, og to populærvitenskapelige artikler. De akademiske artiklene er blitt presentert på ulike internasjonale konferanser.

The importance of consumer multihoming (joint purchases) for market performance: Mergers and entry in media markets

Simon P. Anderson, Øystein Foros og Hans Jarle Kind.

Publisert i *Journal of Economics & Management Strategy*.

Competition with Personalized Pricing and Strategic Product Differentiation

Øystein Foros, Hans Jarle Kind og Mai Nguyen-Ones.

The media market and the battle for increasingly rare exclusive eyeballs

Simon P. Anderson, Øystein Foros og Hans Jarle Kind.

Publisert i *London School of Economics Business Review* (online).

Media platforms chasing "exclusive eyeballs"

Simon P. Anderson, Øystein Foros og Hans Jarle Kind.

Publisert i *VOX CEPR* (online).

BECCLE

Bergen Center for Competition Law and Economics (BECCLE) ble ved vedtak 2017-1 tildelt 450.000 kr til gjennomføring av seminarrekke, BECCLE konferanse i konkurranseøkonomi og konkurranserett, samt tildeling av masterstipender i 2018. Informasjon av seminarer og tildelte masterstipend er tilgjengelig på beccle.no.

Pågående prosjekter per 1. januar 2019

Oslo Economics v/ Jostein Skaar: "En generell modell for å estimere priseffekter av strukturendringer"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-2 tildelt 600.000 kr for 2017. Prosjektet utvikler en generell modell for måling av priseffekter ved foretakssammenslåinger som også tar hensyn til endringer i vertikale relasjoner – både mellom fusjonerende parter og eventuelle insentivendringer på ikke-fusjonerende parter. Foreløpig versjon av artikkelen "*General model to assess unilateral price effects of horizontal mergers with vertical relations*" av Harald Bergh, Arne Rogde Gramstad og Jostein Skaar ble presentert på "*The 34th Annual Conference of the European Association of Law and Economics*" (EALE) i London høsten 2017. Prosjektet har resultert i følgende artikkel:

Unilateral Price Effects and vertical relations between merging and non-merging Firms

Harald Bergh, Arne Rogde Gramstad og Jostein Skaar.

Artikkelen har status revise and resubmit, *Journal of Industrial Organization*. Artikkelen er tilgjengelig på kt.no.

SNF v/ Frode Steen: "Industrial organization of legal and illegal cartels: dynamics in collusion over time and jurisdiction"

Prosjektet ble ved vedtak V2017-5 tildelt 304.000 kr for 2017 og 762.913 kr for 2018. Prosjektet har som mål å øke kunnskapen om dynamikk i ulovlige karteller gjennom å studere lovlige karteller og kartellkontrakter over tid. Prosjektet har som målsetting at arbeidet skal publiseres i en internasjonal journal, samt at det skal utarbeides et law and economics paper og et policy paper. Prosjektet har ved vedtak V2018-24 fått utsatt frist til 31. mars 2019.

Uni Rokkansenteret v/Tommy Staahl Gabrielsen: The law and economics of exclusion

Uni Rokkansenteret ble ved vedtak V2015-35 tildelt 1.266.000 kr for 2017. Prosjektet omfatter fire tema/delprosjekt: "*Exclusivity and investment*", "*naked exclusion*", "*category management and exclusion*" og "*case law and exclusion*". Prosjektet skal resultere i tre artikler egnet for internasjonal publisering, samt en law and economics artikkel. Resultater skal i henhold til prosjektplan også presenteres på workshops, konferanser mv. Prosjektet har fått fristutsettelse til 1. juli 2019.

Uni- Rokkansenteret v/ Tommy Staahl Gabrielsen: Ikke-pris effekter av fusjoner – implikasjoner for fusjonskontrollen

Uni-Rokkansenteret ble ved vedtak V2018-1 tildelt 431.000 kr 2018 og 888.000 kr 2019, totalt 1.319.000 kr. Prosjektet analyserer ulike problemstillinger gitt at enkelte parametere for konkurransen mellom kjedebutikker bestemmes nasjonalt, mens andre konkurranseparametere (servicenivå eller kvalitet) bestemmes lokalt av den enkelte butikk, eventuelt der beslutninger langs ulike konkurransedimensjoner foretas på ulike nivå i en kjede. Prosjektet vil blant annet ta for seg betydning for prispressanalyser og effektive avhjelpende tiltak.

SNF v/ Øivind Anti Nilsen: Competition and risk-taking: Disentangling bank and borrower behaviour

Prosjektet fikk ved Vedtak 2018-2 tildelt 220.000 kr i 2018 og 420.000 kr i 2019, totalt 640.000 kr. Prosjektets mål er å estimere hvordan grad av intensitet i konkurransen påvirker banker og låntakers risikotaking, og dermed den overordnede risiko for bankene. Prosjektet benytter et datasett for norske bedrifters lån fra 1997 til 2017. Prosjektet vil resultere i en artikkel. Prosjektet har levert en masteroppgave som vil bli utgitt som rapport ved SNF: *The Effect of Credit Portfolio Diversification and Ownership on Banks' Risk Exposure* av Mathilde Ragnhildstveit og Caroline Silver.

SNF v/ Hans Jarle Kind: Competition and co-operation in mobile telecom markets

Prosjektet ble ved vedtak Vedtak 2018-3 tildelt 355.000 kr i 2018 og 577.000 kr i 2019, totalt 932.000 kr. Prosjektet omhandler samarbeidsavtaler for deling av infrastrukturressurser i telekom markedet. I prosjektet analyseres det hvordan infrastruktur som en delt ressurs påvirker konkurranse, investeringer og incentiver for nettverkstilbydere til å fusjonere eller inngå samarbeidsavtaler.

Oslo Economics: An ex-post analysis of merger price effects: The case of the Telia/Tele2 merger in the Norwegian market for mobile telecommunications

Prosjektet ble ved vedtak 2018-4 tildelt 650.000 kr i 2018. Prosjektet evaluerer effekter av foretakssammenslutningen mellom TeliaSonera AB og Tele 2 Norge AS, jf. Konkurransetilsynets vedtak V2015-1.

Copenhagen Economics: An ex-post assessment of Norwegian merger policy

Prosjektet ble ved vedtak Vedtak 2018-5 tildelt 750.000 kr i 2018. Prosjektet evaluerer effekter av foretakssammenslutningen mellom TeliaSonera AB og Vollvik Gruppen AS, jf. Konkurransetilsynets avgjørelse A2005-36.

BECCLE - Bergen Center for Competition Law and Economics

BECCLE er ved vedtak V2019-5 tildelt 485.000 kr for 2019 til gjennomføring av åpne seminarer innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, tildeling av masterstipender innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, samt til gjennomføring av BECCLE konferansen 2019 i konkurranserett og konkurranseøkonomi.

Nye prosjekter som ble tildelt midler etter utlysning av midler i høst 2018

Etter utlysning høsten 2018 for tildeling av forskningsmidler i 2019/2020 kom det totalt inn 14 søknader. I utlysningen oppfordret tilsynet spesielt til juridiske prosjekt. I søknadsrunden var det flere søknader enn tidligere år innen konkurranserett. Følgende prosjekter vil få tildelt midler:

NORCE ved Ingrid Margrethe Halvorsen Barlund tildeles 246.000 kr for 2019 til prosjektet **Handheving av kartell i EU konkurranseretten**. Prosjektet vil blant annet se nærmere på samspillet mellom lempning og kriminalisering av kartell, og mellom lempning og erstatningskrav.

SNF ved Ronny Gjendemsjø (Universitetet i Bergen, juridisk fakultet) og Malin Arve (Norges Handelshøyskole) tildeles 550.000 kr for 2019 og 850.000 kr for 2020, totalt 1.400.000 kr til prosjektet **“Between predation and bid rigging: Competition issues in procurement markets”**. Prosjektet vil analysere unormalt lave bud samt anbudssamarbeid i offentlige og private innkjøpmarkeder, og vil kombinere økonomisk og juridisk teori samt økonometrisk analyse.

SNF tildeles videre 718.500 kr for 2019 og 718.500 kr for 2020, totalt 1.437.000 kroner til prosjekt **Skyldkravet i konkurranseretten og alternative håndhevelsesformer**. Prosjektet vil ledes av Erling Hjelmeng (Universitetet i Oslo) og Tina Søreide (Norges Handelshøyskole). Prosjektet omhandler prinsipper for foretaksansvar i konkurransesaker, med betydning også for annen økonomisk kriminalitet.

SNF ved Hans Jarle Kind tildeles 600.000 kr for 2019 og 630.000 kr for 2020, totalt 1.230.000 kr til prosjektet **Price discrimination in the input market: efficiency enhancing or anti-competitive?** Prosjektet vil studere hvilke faktorer som gir opphav til prisdiskriminering mellom detaljister, og herunder se særlig på betydningen av størrelse.

BECCLE – Bergen Center for Competition Law and Economics tildeles 485.000 kr for 2019 til gjennomføring av åpne seminarer innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, tildeling av masterstipender innen konkurranserett og konkurranseøkonomi, samt til gjennomføring av BECCLE konferansen 2019 i konkurranserett og konkurranseøkonomi.

Konkurransetilsynet

Postboks 439 Sentrum
5805 Bergen

Kontorlokaler: Zander Kaaes gate 7, 5015 Bergen
Organisasjonsnummer: 974 761 246

Telefon: 55 59 75 00
Telefaks: 55 59 75 99

E-post: post@kt.no

Følg oss på:

